

Ľittera

A.B. Šimić:
Percepcija smrti,
str. 5.

Tokunoshima:
Tjedan koji ću pamti
cijeli život, str. 15.

2

Katarina Zrinski
str. 4.

Kralj Tomislav
str. 7.

Radaković, T.,
Blokada Beograda, str. 19.

Direktor: Benjamin Rhys Bowkett
Adresa: Nikole Šubića Zrinskog 4,
Telefon: 036 318 076
Radno vrijeme: 9:30-14:30

www.theenglishinstitute.org

Tinejdžeri i studenti imaju priliku unaprijediti svoje jezične sposobnosti do razine bliske izvornim govornicima te polagati međunarodno priznate Cambridge ispite u Mostaru.

Cambridge certifikate izdaje Sveučilište u Cambridgeu, a oni su priznati na više od 25.000 sveučilišta, obrazovnih ustanova, poslodavaca i državnih institucija diljem svijeta. Bez obzira na osobne ciljeve i ambicije, ovi certifikati predstavljaju dokaz vrhunskog znanja engleskog jezika te se smatraju jednim od najcjenjenijih standarda za obrazovanje i zapošljavanje na globalnoj razini. Cambridge ispit provjerava vašu sposobnost stvarne komunikacije na engleskom jeziku u svakodnevnim situacijama. Procjenjuju se vještine slušanja, čitanja, pisanja i govora, kroz pisani i usmeni dio ispita koje vode certificirani Cambridge ispitivači. Cambridge ispit se polaže u Engleskom Institutu u Mostaru, prema službenim Cambridge terminima, uz potpunu podršku tijekom cijelog procesa.

Engleski institut uključuje sve što vam je potrebno za uspješno polaganje i stjecanje Cambridge certifikata, 16 sati pripreme, online video lekcije te potpuni probni ispit. Za sve koji žele unaprijediti svoje znanje engleskoga jezika i steći međunarodno priznatu kvalifikaciju, Engleski Institut u Mostaru stoji vam na raspolaganju.

The English
Institute
Learn English, Love English

Littera

Studentski časopis,
Filozofskoga fakulteta,
Sveučilišta u Mostaru

Drugi broj, lipanj 2026.

Napomena: stavovi i mišljenja autora radova ne odražavaju nužno
stavove i mišljenja uredništva.

U ovom broju pišu:

Čuljak, Ante, student pete godine Engleskoga jezika i književnosti

Galić, Iva, studentica Akademije Likovnih umjetnosti SUM

Gilja, Marina, studentica četvrte godine Hrvatskoga jezika i književnosti i
Engleskoga jezika i književnosti

Grgić, Tomislav, alumni Informacijskih znanosti

Kapulica, Marija, alumni Informacijskih znanosti

Lakić, Draga, studentica prve godine Hrvatskoga jezika i književnosti

Lasić, Ivan, student druge godine Psihologije

Marić, Andela, studentica četvrte godine Hrvatskoga jezika i književnosti

Nujić, Ivan, student pete godine Engleskoga jezika i književnosti

Odak, Ana, studentica druge godine Psihologije

Opančar, Korina, studentica četvrte godine Hrvatskoga jezika i književnosti i
Engleskoga jezika i književnosti

Ostojić, Mihaela-Mia, studentica treće godine Logopedije

Pehar, Ana, studentica treće godine Psihologije

Pešorda, Andrea, studentica treće godine Hrvatskoga jezika i književnosti i
Engleskoga jezika i književnosti

Pinjuh, Dora, studentica četvrte godine Odnosa s javnošću

Radaković, Teodora, studentica Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu

Tuljo, Ivan, student treće godine Informacijskih znanosti

Vesely, Lucijan, doktorski studij Fakulteta hrvatskih studija

Zovko, Miran, student treće godine Informacijskih znanosti i Engleskoga jezika i
književnosti

Žuškić, Ajdina, studentica Filozofskoga fakulteta UNSA

Riječ uredništva

Dragi čitatelji, pred vama je novi broj našega studentskog časopisa Littera, oblikovanoga rukama našega malog, ali vrijednog tima. Uređivanje ovoga časopisa predstavlja svima nama iznimnu čast, ali ono je i podsjetnik važnosti studentskoga glasa. Podsjetnik da fakultet nisu samo predavanja i ispiti. Podsjetnik da preispitujemo svijet oko sebe i ostavimo trag koji će biti zapisan u vremenu.

Ovaj broj donosi šarolike teme: od odjeljaka o iskustvima i različitim perspektivama gdje progovaramo o našoj svakodnevnici, do analize povijesnih događaja i književnosti gdje pokazujemo teorijsku i analitičku zrelost. Kreativna strana oslikava se kroz poeziju, likovnu umjetnost i osvrte studenata na pop kulturu, a za opuštanje vas čeka i zabavni kutak s raznim mozgalicama. Svaka stranica pred vama je dokaz da naša zajednica stvara, kritički razmišlja, aktivno djeluje i uvijek iznova pomiče granice vlastitih mogućnosti. Dokaz je da studentski entuzijazam nema granica!

Zahvaljujemo svima koji doprinosite našoj viziji i dijelite svoje priče i promišljanja s nama. A sada, uronite u ove retke, pronađite inspiraciju i možda se već u idućem broju i vi nađete među ovim stranicama s vlastitim potpisom. Uživajte u čitanju!

Andrea Pešorda
urednica (gl.)

Studentica treće godine
Hrvatskoga jezika i
književnosti i Engleskoga
jezika i književnosti

Dora Pinjuh
urednica

Studentica četvrte godine
Odnosa s javnošću

Marina Gilja
lektorica

Studentica četvrte godine
Hrvatskoga jezika i
književnosti i Engleskoga
jezika i književnosti

Miran Zovko
grafički dizajner

Student treće godine
Informacijskih znanosti i
Engleskoga jezika i
književnosti

uredništvo.

SADRŽAJ

POVIJESNI KUTAK

Gilja, Marina, Katarina
Zrinska: Poetska snaga,
str. 4.

Gilja, Marina, Antun
Branko Šimić:
Percepcija smrti,
str. 5-6.

Grgić, Tomislav,
Tomislavgrad:
Tragovima prvoga
hrvatskog kralja,
str. 7-8

STUDENTSKA ISKUSTVA

Zovko, Miran, Intervju
s Valentine i Elise,
str. 10-12.

Zovko, Miran, Intervju
s Leonom Milas:
Erasmus Španjolska,
str. 13-14

Nujić, Ivan,
Tokunoshima: Tjedan
koji ću pamtiiti cijeli
život, str. 15-16.

Kapulica, Marija,
Taekwondo: Moja
životna škola,
str. 17-18.

Radaković, Teodora,
Blokada Beograda,
str. 19-20.

STUDENTSKE PERSPEKTIVE

Pinjuh, Dora, Četvrta
sila ili prvi
manipulator, str. 22.

Zovko, Miran,
Percipiranje
informacija: Od
abecede do estetike,
str. 23-24.

Čuljak, Ante, Stroj:
Umjetnost truda,
str. 25-26.

Vesely, Lucijan, Politija,
str. 27-28.

KNJIŽEVNE ANALIZE

Čuljak, Ante, Stakleno
Zvono, str. 30-31.

Marić, Andela,
Individualizam i
emancipacija romana
Male žene, str. 32-33.

Pešorda, Andrea,
Autoreferencijalnost u
djelu Lolita Vladimira
Nabokova, str. 34-36.

Opančar, Korina,
Fenomenološko čitanje
Baudelairove pjesme
"Jednoj prolaznici",
str. 37.

KRATKE PRIČE

Lasić, Ivan, Kad mene više ne bude, str. 39-40.

Lakić, Draga, Čovjek je čovjeku dar, str. 41-42.

Pehar, Ana, Tihi svjedok, str. 43.

POEZIJA

Odak, Ana, Kavez zablude, str. 45.

Pešorda, Andrea, The Flux of Moon, str. 45.

Ostojić, Mihaela-Mia, Nebo da dotaknem u ljubav kad se pretvorim, str. 46.

Gilja, Marina, I am from, str. 46.

LIKOVNI RADOVI

Galić, Iva, Akril na platnu, str. 48.

Pešorda, Andrea, Ulje na platnu i grafit na papiru, str. 49-50.

Tuljo, Ivan, Fotografije, str. 51-52.

POP KULTURA

Što naši studenti slušaju, gledaju i čitaju?
str. 53-56.

ZABAVNI KUTAK

Anagrami, sudoku, mozgalica, osmosmjerka,
str. 57-58.

STUDENTSKI KLUBOVI

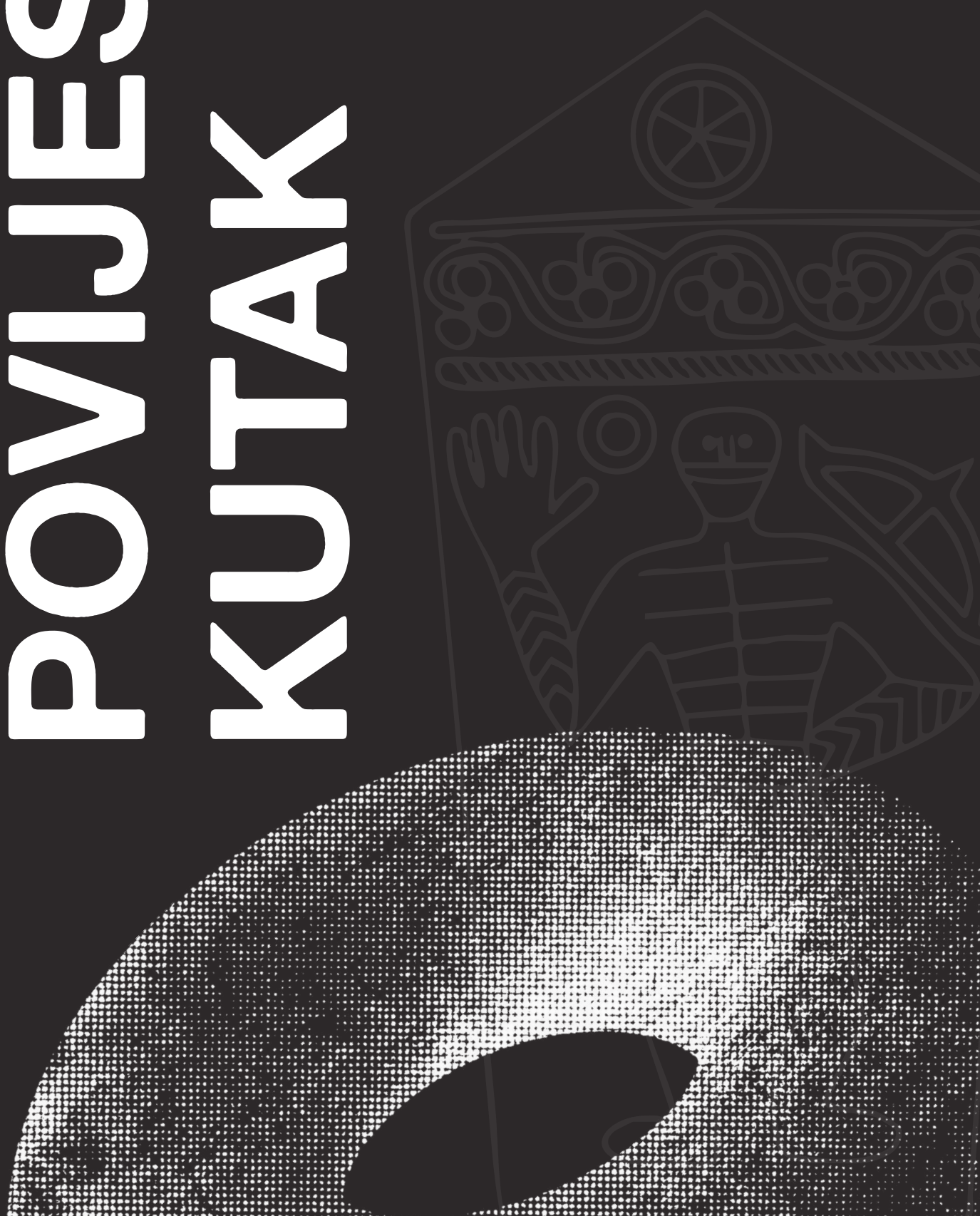
Žuškić, Ajdina, Iskustvo na Excalibur English Days, str. 60.

Dora Pinjuh, Intervju s Anitom Bogdan: Dramsko-filmski klub, str. 61-62.

Ostali studentski klubovi: str. 63-66.

POVIJESNI KUTAK

Gilja, Marina
Grgić, Tomislav

KATARINA ZRINSKA: POETSKA SNAGA

Marina Gilja

Ana Katarina Frankopan Zrinska (oko 1625. – 1673.) velika je hrvatska plemkinja, sestra pjesnika Frana Krste Frankopana i supruga Petra IV. Zrinskoga. To su činjenice kojih se svatko sjeti na spomen njezinog imena. Mnogima ne padne odmah na pamet i najveća hrvatska pjesnikinja 17. stoljeća. Uz to što je bila vješta diplomatkinja, pripadala je ozaljskom književnom krugu zajedno s bratom i suprugom i bavila se pisanjem i prevođenjem. Frankopani su puno ulagali u duhovni život i umjetnost, pa je tako Katarina stekla visoko obrazovanje i znanje njemačkog, latinskog, mađarskog i talijanskog jezika. Poticala je tiskanje knjiga, poglavito na hrvatskom jeziku jer ih je bilo malo, a najpopularnije štivo u narodu bili su molitvenici. 1660. priredila je svoj molitvenik u Ozlju i tiskala ga 1661. u Veneciji. Putni tovaruš (suputnik), uz molitve koje je uvrstila i prevela s njemačkog, uključuje i njezine duhovne pjesme, te je među značajnijim djelima hrvatske barokne književnosti. Napisan je mješavinom čakavskoga, kajkavskog i štokavskog narječja. U predgovoru i u posvetnoj pjesmi Katarina se izravno obraća čitateljima. Molitvenik je namijenila:

„Vsega hervackoga i slovinskoga
orsaga gospodi i poglavitim ljudem
obojege spola, vsake verste i fele
dobrim kerščenikom od mene službu
i poklon, od Gospodina Boga zdravje.
Sriču i veselje na ovom svitu dug
žitak, a po smerti vsakomu kraljestvo
nebesko.“ Posvetna pjesma naslova
Vsakomu onomu, ki štal bude ove
knjižice, spjevana u osmercu, bavi se
pitanjem smisla ljudskog života i
nalazi ga u izvršavanju Božjih
zapovijedi: „Zač Bog stvori vnoge
staze,/Vnoge pute i načine,/Neg da po
njih ljudi plaze/ Do nebeske
domovine. Zato knjige, zato
pisma,/Zapovidi i zakoni/Poda da ki
ide ž njima/Večnu radost mu
nakloni.“ Njezin svjetonazor izražen
u pjesništvu uklapa se u barokno
doba u kojem je živjela: uvijek imati
na umu vlastitu smrtnost i važnost
katoličke pobožnosti. Zbirku pjesama
Libar od szpominka napisala je u
obliku dnevnika, u samostanu u
kojem je bila prisiljena boraviti nakon
smrti brata i supruga. Tu iznosi svoje
osjećaje i promišljanja o teškim
vremenima i unatoč svemu nije
izgubila vjeru: “Oh Neszrichu moi
komu chu tusiti,/Jedinomu Bogu
hochu szad vapiti.” Žaluje za svojom
obitelji: “Belu farbu još ču k černo
priložit,/I žitak moj u nju ču si
sprovodit,/Serce moje u čistoči
sahranit,/A telo si u černinu
opravljat.” U životu i umjetničkom
radu Katarine Zrinske ogledaju se
bezvremenske vrline domoljublja i
dubokog pouzdanja u Boga. Pisanje
joj odiše snagom uvjerenja kojih se
nikad nije odrekla. Njezin utjecaj i
važnost u hrvatskoj kulturi i povijesti
ostao je velik upravo zbog te
nepokolebljivosti i dostojanstva do
samog kraja. „Mene je storitel vno
gim obradoval,/Lipim othranjenjem ki me
je daroval./Z dobrim glasom kim sam
v svitu spoznana,/S kojim daj da
budem v zemlju zakopana.“

ANTUN BRANKO ŠIMIĆ:

PERCEPCIJA SMRTI

Marina Gilja

„Javio se i nestao
kao meteor.
Ostala je samo
svjetlost.“

– Jure Kaštelan

U čast 100. obljetnice smrti hrvatskog pjesnika Antuna Branka Šimića, na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru 2025. održana je međunarodna interdisciplinarna znanstvena konferencija pod nazivom Percepcija smrti u novome mileniju: od pjesničke apstrakcije do medijske atrakcije.

Šimić živio je kratko (1898.–1925.) zbog oboljenja od tuberkuloze, i kako je rano dobio dijagnozu i polako umirao, bio je zaokupljen smrću i svjestan skorog kraja. Smrt je u njegovim pjesmama čest motiv, kako vlastita, tako i bilo kojeg čovjeka. Njegova jedina zbirka *Preobraženja* (1920.), kojom je uveo slobodni stih u hrvatsku književnost, svojim naslovom i sadržajem predstavlja Šimićevo poimanje umjetnosti. Stvarao je u duhu ekspresionizma, pravca u kojem se slika života i svijeta preobražava u umjetnikovoj duši i ponovo izražava u djelu. Temeljni ekspresionistički motivi su strah, siromaštvo, bolest, smrt. Rođenom u hercegovačkom selu Drinovci, zavičaj je bio jedna od prvih inspiracija. U pjesmi *Hercegovina*, rodni kraj nije idilični pejzaž, nego mračna slika. Motiv crnog vlaka koji ide „dalekoj nevidljivoj stanici“ je nadolazeća smrt. Preobraženje je proces prelaska lirskog subjekta u transcendentalno: „Ja pjevam sebe koji umrem na dan bezbroj puta/i bezbroj puta uskrsnem“ (*Moja preobraženja*) Razapetost između želje za životom i svjesnosti o prolaznosti Šimić izražava preplitanjem motiva ljubavi i smrti. Čovjek se u smrti izdiže iznad zemaljske stvarnosti i prelazi u vječni život: „Na svom koncu/mjesto u prah/prijeđi sav u zvijezde!“ (*Opomena*) Lirski subjekt shvaća svoju smrtnost naspram dugovječnije prirode: „Ja umrijeti ću. Brijeg se neće maći,/ta plava skamenjena vječnost.“ (*Pjesma jednom brijegu*) Između 1920. i 1925. izašli su ciklusi o siromasima i o tijelu. Šimić je iskustvo siromaštvo i bolest o kojima je pisao, i za njega su oni polagani put prema smrti.

U vrijeme pjesnikove rane mladosti, osjećalo se beznade i tmurnost zbog dolaska Prvog svjetskog rata. Europsko društvo je okruženo mehanizacijom i dehumanizirano. Zapadnom Hercegovinom vladala je glad. Siromasi su postidjeni jer što god jedan pojede, ovaj drugi ne može: „i svako misli da je drugomu ubica/i da je krv što teče kroz njegovo tijelo/krv drugog/(kao da je jedno drugo jelo)“ (*Ručak siromaha*) Kako bolest napreduje, pjesnikov predosjećaj smrti je sve jači i on usredotočuje se na motiv propadajućeg tijela. Duhovna prisutnost osjetit će se u prirodi: „Ja lutam plavim stazama u tvom vrtu“ (*Povratak*) Smrt je u pozadini i prisutna je u aluzijama: „Vani lete bijela teška krila“ (*Ljubav*) Osjeća se atmosfera beživotnosti zbog odvojenosti od ljubavi: „Znam: vani su mrtve zvijezde i kuće i mjesečina/i crn prostor nepomičan stoji“ (*Mrtva ljubav*). Raspoloženja u stihovima variraju od očaja do rezignacije. Lirski subjekt suočen s neizbježnom sudbinom propituje svoj identitet i smisao ljudskog postojanja pokušavajući spoznati samog sebe. Konačno prihvaća smrt kao nešto prirodno:

„I smrt će biti sasvim nešto ljudsko“ (Smrt) Nakon što se sve svrši ljudi će rutinski obavljati zadatke. Zna da će ga ona prevladati i da je oduvijek bila tu, u njegovoj biti:

„Smrt nije izvan mene. Ona je u meni/od najprvog početka: sa mnom raste/u svakom času/Jednog dana/ja stanem/a ona raste dalje/u meni dok me cijelog ne proraste/i stigne na rub mene. Moj svršetak/njen pravi je početak:/kad kraljuje dalje sama.“ (*Smrt i ja*) Ona nastavlja sa svojom metafizičkom pojavom u svijetu.

Šimićeve pjesme jednostavnim izrazom kazuju duboku istinu o čovjekovoj čežnji za beskrajem. Za njega smrt nije samo kraj života, jer je tijelo previše podložno nestanku da bi bilo sve što imamo. Ljudi imaju potrebu za vječnošću koju bi ispunili ostvarivanjem svojih potencijala dok su još na zemlji, da bi mogli mirno preći na drugi svijet. Smrt tako trijumfira kao podizanje na višu razinu. U eseju *Tehnika pjesme* Šimić govori da je čovjek u prirodi najviša forma duha. Svaki oblik je konačan, samo je život duha beskonačan. Šimićeve smrt mi obično percipiramo kao preranu. Ali njegov stvaralački duh je ispunio svoju misiju na zemlji, da bi na kraju nestao među zvijezdama. „Umro je godinu dana prije Rilkeove smrti, godinu poslije pojave Manifesta nadrealizma kao i ruski pjesnik Sergej Jesenjin. Pripada generaciji Krleža, Pasternaka, Majakovskog, Bretona, Eluarda, Aragona, Lorce, Maxa Ernsta, Georga Grosza, Miroa, Tzara, Eisensteina i Henryja Moorea. Živio je u vrijeme nijemoga filma, agonije Austro-Ugarske Monarhije, balkanskih ratova, Prvog svjetskog rata, Oktobarske revolucije i početaka kraljevsko-vidovdanske Jugoslavije. Ostao je čudesno dijete poezije.“ – Jure Kaštelan

Tomislavgrad:

Tragovima prvoga hrvatskoga kralja

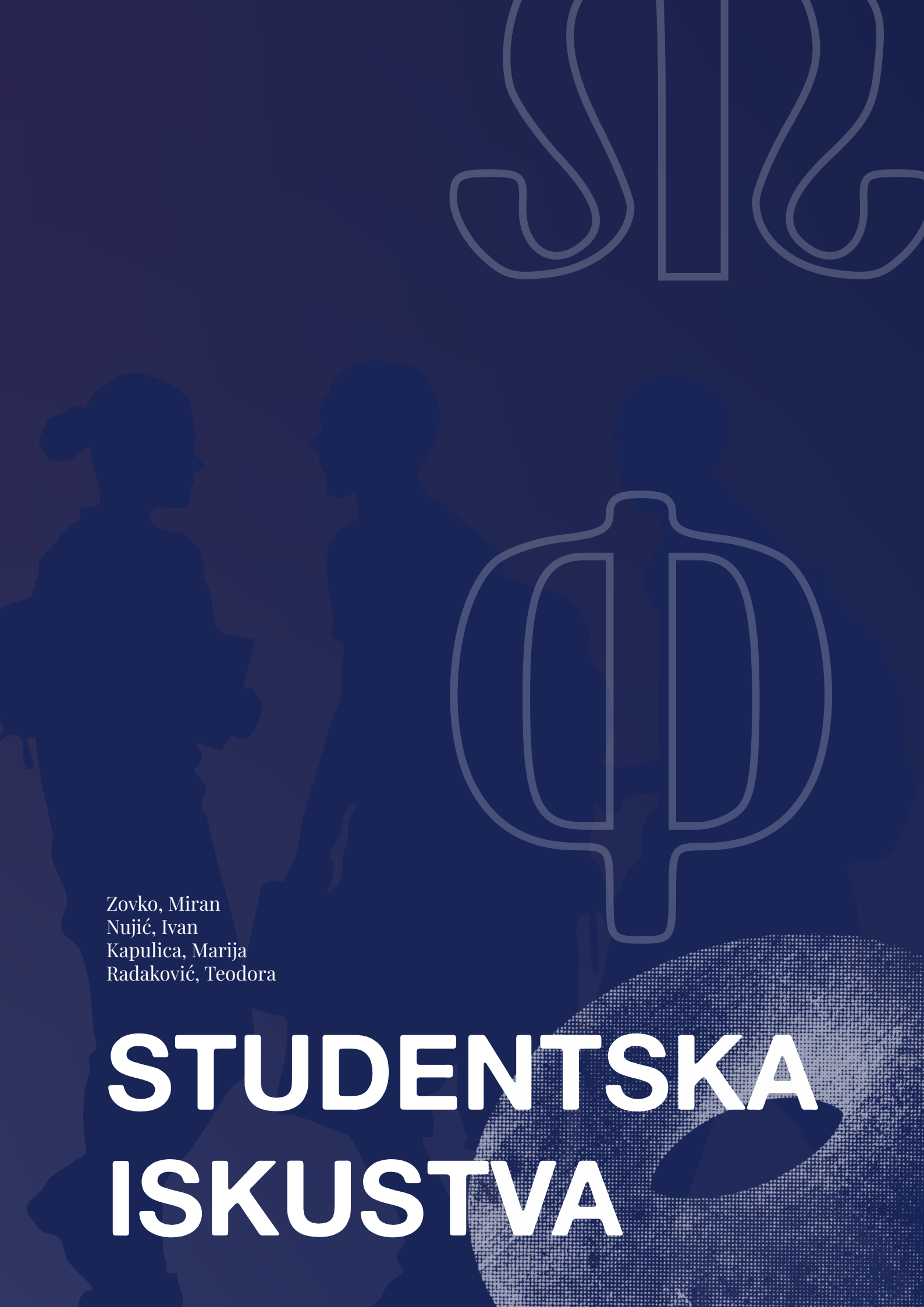
Tomislav Grgić

Smješten između planina, visoravni i plodnih pašnjaka, Tomislavgrad je mjesto gdje se prošlost i sadašnjost isprepliću na svakom koraku. Ovo mjesto s dugom i slojevitom poviješću, nije poznato samo po svom imenu koje podsjeća na prvog hrvatskog kralja, nego i po ljudima, običajima i krajoliku koji ostavljaju snažan dojam na svakog tko ga posjeti. Ime grada se kroz stoljeća mijenjalo, od ilirskih dana i rimskog Delminiuma pa sve do današnjeg Tomislavgrada, a svaki od tih naziva nosi dio povijesne priče koja govori o različitim vladavinama, kulturama i narodima koji su ovdje ostavili trag. Tomislavgrad, nekada poznat i pod imenom Duvno, vuče svoje korijene još iz ilirskog doba. Ime „Duvno“ dolazi od starije riječi „dumno“, što se povezuje s ilirskom riječi d’lmno, što znači pašnjak, dok dalma (ili dělma) označava ovcu – što govori puno o pastirskom načinu života tog kraja u davnini. U antičko doba područje današnjeg Tomislavgrada bilo je poznato kao Delminium. Kroz povijest, kako su se smjenjivale vlasti, mijenjalo se i ime mjesta. U vrijeme hrvatskih i bosanskih vladara nosio je ime Županjac, nazvan tako prema upravitelju župe koji je tu stolovao.

Velika promjena dogodila se 1928. godine kada je tadašnji kralj Aleksandar I. Karađorđević dao gradu novo ime Tomislavgrad u čast rođenja svoga sina Tomislava, nazvanog prema prvom hrvatskom kralju Tomislavu. Nakon Drugog svjetskog rata, u razdoblju socijalističke Jugoslavije, grad se ponovno službeno zvao Duvno. No, početkom demokratskih promjena, 1990. godine, građani su pokrenuli inicijativu za povratak imena Tomislavgrad. Na referendumu održanom 12. kolovoza iste godine, stanovnici su gotovo jednoglasno podržali prijedlog. Nakon toga, promjena je potvrđena i zakonski i grad je od tada ponovno Tomislavgrad. Iako se danas službeno koristi naziv Tomislavgrad, stari naziv Duvno još uvijek živi među lokalnim stanovništvom. Mnogi ga koriste u svakodnevnom govoru, što svjedoči o snažnoj povezanosti ljudi s prošlošću i naslijeđem toga kraja. Kralj Tomislav, koji je vladao Hrvatskom na prijelazu 10. stoljeća, često je tema različitih polemika. Dok neki nastoje umanjiti njegov značaj i dovode u pitanje određene povijesne činjenice o njemu, drugi pak nekritički prihvaćaju romantične legende koje ga gotovo idealiziraju.

Danas o Tomislavu postoji mnogo različitih mišljenja, a najžešće rasprave odnose se na njegovu kraljevsku titulu i na pitanje gdje je zapravo održana njegova krunidba. Rasprostranjeno je vjerovanje da je krunidbeni sabor kralja Tomislava održan godine 925. na Duvanjskom polju. Iako za to ne postoje izravni pisani dokazi, ta je pretpostavka utemeljena na nizu posrednih izvora i tradicije. Brojni istraživači, smatraju da pisma pape Ivana X., u kojima se Tomislava oslovljava kao rex, daju snažan argument u prilog njegovoj kraljevskoj tituli. Papinska kancelarija pažljivo je birala izraze, pa takva oslovljavanja nisu slučajna. Danas se u središtu Tomislavgrada nalazi impozantan spomenik kralju Tomislavu, postavljen u znak sjećanja na prvog hrvatskog kralja i kao simbol nacionalnog ponosa, a trg na kojem se nalazi često je središte društvenih i kulturnih događanja u gradu. Godine 2025. obilježava se točno 1100 godina od krunidbe kralja Tomislava na Duvanjskom polju. Ova velika obljetnica bit će popraćena brojnim događanjima kroz cijelu godinu, kojima će se odati počast prvom hrvatskom kralju i njegovoj povijesnoj ulozi. U Tomislavgradu će se održavati razne izložbe, koncerti, kazališne predstave i edukativni programi koji će oživjeti duh tog davnog vremena. Središnji događaj bit će svečano misno slavlje koje će se održati ispred spomen-bazilike u Tomislavgradu, a na njemu će sudjelovati biskupi iz cijele Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Istog dana održat će se i revija tradicijske odjeće, izbor najljepše hrvatske narodne nošnje te nastupi glazbenih izvođača, među kojima i poznate klape. Osim bogate povijesti i kulturnih događanja, Tomislavgrad se može pohvaliti i brojnim arheološkim lokalitetima, među kojima posebno mjesto zauzimaju stećci, srednjovjekovni nadgrobni spomenici koji se nalaze diljem Duvanjskog polja i okolnih sela. Posebno vrijedan lokalitet na području općine Tomislavgrad je i nekropola stećaka Barzonja, smještena zapadno od Blidinjskog jezera. Nekropola se sastoji od ukupno 64 stećka od kojih je jedanaest stećaka ukrašeno. Motivi su: rozeta, krst, dio štita, bordura sa spiralama itd. Osim nekropole Barzonja, vrijedi istaknuti i značajnu nekropolu stećaka u selu Lipa, koja dodatno potvrđuje duboke korijene srednjovjekovne kulture na ovom području. Iako sa sigurnošću ne možemo tvrditi da je Tomislavgrad mjesto gdje je okrunjen prvi hrvatski kralj Tomislav, jedno je sigurno: povijest ovoga kraja i dalje živi, u kamenu, zemlji i pričama koje ljudi prenose generacijama. Arheolozi i dalje tragaju, ali sve je više onih koji vjeruju da se neki tragovi možda nikada neće pronaći, bilo da su ih zatrpale godine, priroda, ili su jednostavno zauvijek izgubljeni. No, povijest nije uvijek ono što se može vidjeti ili dotaknuti. Ponekad je dovoljno ono što ljudi osjećaju, pamte i s ponosom čuvaju.

Zovko, Miran
Nujić, Ivan
Kapulica, Marija
Radaković, Teodora

STUDENTSKA ISKUSTVA

Erasmus iskustvo

U dogovoru s članom
uredništva, Miranom
Zovkom

avec Valentine et Elise

Recite nam nešto o sebi i što vas je potaknulo da odaberete Erasmus?

Valentine i Elise: Salut! Mi smo Valentine i Elise i dolazimo iz Bordeauxa u Francuskoj. Studentice smo treće godine preddiplomskog studija i željele smo vidjeti svijet iz drugačije perspektive. Erasmus u Mostaru nam se učinio kao savršena prilika za razumijevanje povijesti Balkana, o kojoj u Francuskoj nismo ništa učile, te za istraživanje raznolikosti kultura i etničkih skupina.

Kako je Mostar postao vaša konačna odluka i jeste li zadovoljne odabranim kolegijima?

Valentine: Mislim da nisam mogla odabrati bolje mjesto za promatranje života iz drugog kuta. Fascinantno mi je kako su ljudi ovdje istovremeno podijeljeni. Što se tiče studija, na mom interdisciplinarnom smjeru bilo je teško naći točne ekvivalente u Engleskoj, pa dio radova za novinarstvo radim samostalno od kuće.

Elise: Mostar je bio pun pogodak jer nam nudi uvid u multikulturalnost koju rijetko gdje možete vidjeti. Budući da su nam studiji u Francuskoj mješavina društvenih i prirodnih znanosti, ovdje smo morale tražiti kolegije koji se podudaraju s našim programom. Iako je bilo izazovno snaći se s jezikom kolegija, sretna sam što sam ovdje.

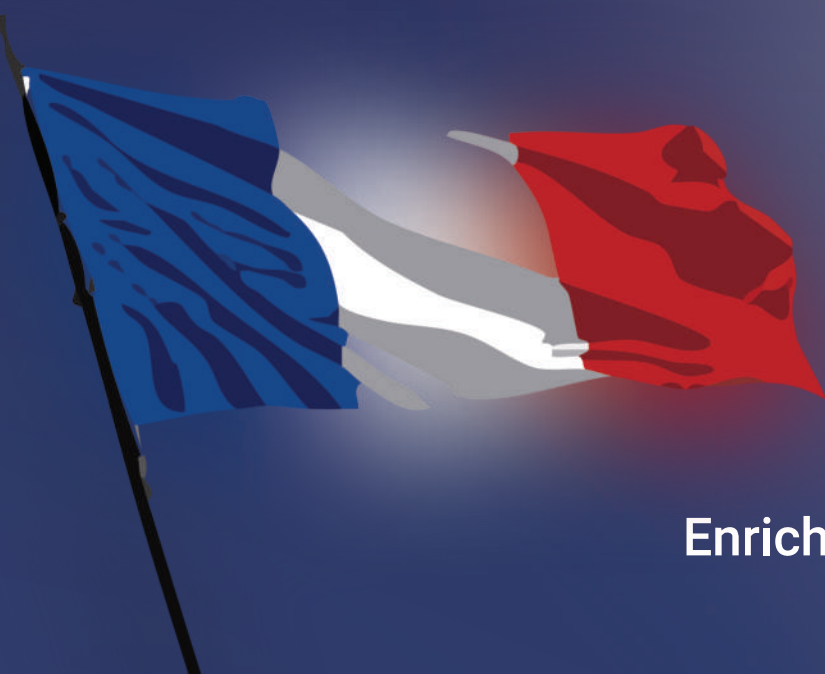
Jeste li imale očekivanja pri dolasku i jesu li ona ispunjena?

Valentine: Nisam imala velika očekivanja osim slika Starog mosta koje sam vidjela na internetu. Grad me potpuno iznenadio; vrlo je poseban i drugačiji od svega što sam mogla zamisliti. Vrijeme je čak i bolje nego u Bordeauxu gdje stalno pada kiša, jedino je vjetar ovdje znatno jači nego što smo navikle.

Elise: Iskreno, nisam znala što točno očekivati, ali nisam mogla pronaći bolju lokaciju za razumijevanje mnogih stvari. Grad je prelijep i nadmašio je ono malo vizija koje sam imala. Preporučila bih ovo iskustvo svima, bez razmišljanja, jer je lokacija apsolutno nevjerovatna za svakog studenta.

Erasmus+

Enriching lives, opening minds.

Što je bio najveći kulturološki šok, jeste li se prilagodile i koliko se život razlikuje od onog u Francuskoj?

Valentine: Najveći šok je definitivno pušenje u zatvorenim prostorima; to je nešto što u Francuskoj više uopće ne vidamo. Također, mentalitet je puno manje stresan nego u Parizu ili drugim velikim gradovima, što je jako ugodno. Administrativne procedure su ovdje na papiru jednostavnije, ali viza i papirologija su nam ipak zadali malo muke.

Elise: Šokiralo me koliko ljudi puše posvuda, bez obzira na kišu, vjetar ili prostor. S druge strane, oduševljena sam opuštenošću ljudi. U Francuskoj je sve strože i discipliniranije, dok je ovdje život nekako spontaniji. Također, nismo navikle vidati toliko različitih religijskih obilježja u javnom prostoru i na fakultetima kao ovdje.

Postoji li nešto što ljudi ovdje u BiH rade, a Francuzi ne, i obrnuto? Što biste voljele vidjeti drugačije?

Valentine i Elise: Voljele bismo prenijeti barem dio tog BiH mentaliteta; i opuštenosti u Francusku gdje su svi pod stresom. S druge strane, u BiH nam je neobična ta strast prema bacanju petardi, što zna biti pomalo strašno ako niste navikli. Voljele bismo da postoji malo više organizacije, ali taj nedostatak strogih pravila je ujedno i ono što nas opušta.

Jeste li se navikle na samostalan život u novoj državi i jeste li putovale negdje po BiH?

Valentine: Ovo mi je prvi put da živim sama u inozemstvu i u početku je bilo teško prilagoditi se, ali sada uživam. Posjetile smo Sarajevo, Blagaj i Foču, a planiramo otići i u Livno vidjeti divlje konje te posjetiti Banja Luku. Putovanja su nam postala prioritet čim smo se smjestile.

Elise: Slažem se, adaptacija traje kratko, a onda krene istraživanje. BiH je predivna zemlja i trudimo se iskoristiti svaki vikend za novi izlet. Iako smo prije dolaska putovale zajedno, ovo iskustvo dugotrajnog boravka u drugoj kulturi nas je jako promijenilo i osamostalilo.

Iskreno, je li život na razmjeni više putovanje ili učenje?

Valentine: Potpuno je više putovanje, 100%! Ali mislim da je to i smisao razmjene. Da želim samo sjediti i učiti, mogla sam ostati kod kuće. Naravno, svatko ima svoje mišljenje, ali ja se trudim izvući maksimum iz okoline u kojoj se nalazim, čak i ako to znači da ću više vremena provesti u busu nego u knjižnici.

Elise: Priznajem, život na razmjeni me toliko povukao da sam čak pala jedan ispit prije nekoliko dana jer samo želim putovati. Kod kuće sam inače uzorna studentica, ali ovdje učim gledati širu sliku. Zbog kolegija koji nisu na engleskom morat ću puno nadoknađivati kad se vratim, ali ne žalim jer me ovo naučilo kako uživati u životu.

Koji su najznačajniji trenuci s vaše razmjene i mislite li da ste stekle nove vještine?

Valentine i Elise: Najznačajniji su susreti s ljudima i učenje o povijesti iz prve ruke. Naučile smo kako se snaći u nepoznatom, kako biti fleksibilnije i tolerantnije. Svakako smo postale otvorenije prema različitostima i naučile smo cijeniti slobodu koju putovanja pružaju.

Erasmus+

Što preporučujete onima koji razmišljaju o Erasmus programu?

Valentine i Elise: Iskreno, samo krenite! Ako imate priliku, ne oklijevajte ni sekunde. To je nevjerojatan način da naučite nešto o svijetu, ali još više o samima sebi. Nećete požaliti ni jedan trenutak, čak ni one teške, jer vas sve to gradi kao osobu.

I za kraj, gdje se vidite u budućnosti što se tiče karijere?

Valentine i Elise: Preskočit ćemo to pitanje jer mislimo da je još prerano reći kamo će nas život odvesti. Trenutno smo fokusirane na završetak godine i odabir diplomskog studija u siječnju. Tko zna, možda nas put ponovno dovede u Mostar!

Erasmus

Što te motiviralo da odabereš Erasmus razmjenu i koliko su se očekivanja razlikovala od stvarnog iskustva?

Najviše me motivirala prilika da živim (barem privremeno) na nekom drugom mjestu i iskusim stil života koji je potpuno drugačiji od našeg, za što smatram da je studentsko vrijeme najpogodnije. „Nemoj mene, ja sam student“ definitivno je jedna od onih izreka koja najbolje opisuje razinu odgovornosti koju imaš, naravno, moraš se brinuti za osnovne životne potrebe i studij, ali osim toga, ljudi imaju manje očekivanja od tebe nego što bi imali da si stariji. Što se tiče očekivanja i stvarnosti, rekla bih da me stvarnost pozitivno iznenadila, s obzirom na to da mi je bio prvi put da živim daleko od kuće bez ikoga poznatog u blizini. Kad se staviš u vatru i shvatiš da si sposoban samostalno pobrinuti se za sve što ti treba i više, definitivno daje vjetar u leđa za druge prilike koje se ukažu kasnije u životu.

Kako je studiranje u Španjolskoj utjecalo na tvoj akademski put i način učenja/način na koji vidiš edukaciju i sl.?

Zanimljivo je bilo vidjeti različite pristupe u nastavi koji se opet razlikuju između profesora. Naravno, ima onih koji rade po „klasičnim“ obrascima, ali bilo je i nekih metoda koje dotad nisam vidjela. Primjerice, profesorica iz književnosti bi nam dala „test“ iz djela koje nam je bilo zadano taj tjedan, ali uvijek na kraju predavanja, nakon što smo s njom analizirali djelo, s tim da je taj test uvijek bio u drugačijem obliku (esej, nacrtati umnu mapu, pronaći simboliku...) Drago mi je što upoznavanjem različitih metoda mogu proširiti svoje vidike za ubuduće i biti svjesna da u obrazovanju ne mora biti primjenjeno samo ono što je „propisano“.

Postoji li trenutak s razmjene koji ti je posebno promijenio perspektivu gdje ti je nedostajao život u Mostaru?

Tijekom čitave razmjene bilo je nekih „kriznih“ trenutaka kad mi je nedostajao moj dom i svi oni koji su tamo, ali mislim da je najizraženije bilo tijekom božićnog vremena koje kod kuće obično svi provodimo okruženi obitelji i prijateljima. Većina ostalih studenata otišla je kući za Božić, ali nas nekoliko koji smo bili ostali u Jaenu organiziralo božićnu večeru kako nitko ne bi ostao sam tijekom blagdana. Ništa ne može zamijeniti bakinu sarmu i mamine kolače, ali snalazili smo se kako smo mogli. U takvim trenucima istinski shvatiš što znači kad ti kažu da cijeniš ono što imaš, jer lako možeš ostati bez toga. Mislim da smo svi to čuli više puta u životu, ali iskustvo je nešto drugo. Srećom, od doma me dijeli samo jedan let i koja vožnja autobusom.

Erasmus iskustvo bih iskreno preporučila svakome – i onima koji su avanturističkog duha i onima koji trže izlaze iz zone komfora. To je razdoblje kad možeš iskusiti najviše s najmanje obveza, a i prilika je da naučiš nešto novo o sebi. Naravno, i u bijelom svijetu treba položiti ispite, ali gradivo se može naučiti bilo gdje – iskustvo studiranja i upoznavanja novih mjesta daleko je najvrijednije što se iz ovog programa može dobiti.

Na koji je način boravak u drugoj zemlji utjecao na tvoje osobno sazrijevanje i kako misliš da si naučila nešto novo o sebi iz iskustva?

Kao što sam već spomenula, ovo mi je bio prvi put da živim izvan rodnog grada i s potpuno nepoznatim ljudima oko sebe pa mi je ovo iskustvo svakako dobro došlo da osjetim tu vrstu, usudila bih se reći neograničene slobode. Tek se tu vidi koliko su ti čvrsti temelji vlastitih principa i odgoja, onda kad nemaš nikoga drugog da te svaki dan gura osim sebe samoga. Naravno, imala sam punu podršku svoje obitelji i prijatelja, ali nikoga fizički tu sa mnom. Malo je zastrašujuće kad shvatiš da moraš obavljati svakodnevne stvari koje nisu zabavne (otvaranje bankovnog računa, aktiviranje pokaza za autobus, registracija dolaska u ured...) na jeziku koji ne znaš u toj mjeri i bez ikoga „svog“. Ali upravo se u tim situacijama najbolje nauči i stvori neka zajednica. Svi smo mi studenti s razmjene prolazili kroz iste stvari, i iako ti je netko potpuni stranac, uvijek si voljan pomoći jer znaš da je svaka mala usluga zapravo velika.

Tokunoshima: tjedan koji ću pamtiti cijeli život

Od 15. do 21. prosinca 2025. godine imao sam priliku sudjelovati na 3. Tokunoshima International Youth Campu u Japanu, na otoku Tokunoshima, dijelu otočne skupine Amami. Na kampu sam sudjelovao kao predstavnik Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, predstavljajući svoje sveučilište zajedno s Emilijom Grumić s Fakulteta političkih znanosti Univerziteta u Banjoj Luci i Anom Elenom Bandukom s Fakulteta političkih znanosti Univerziteta u Sarajevu. Zajedno smo činili delegaciju Bosne i Hercegovine. Iako sam prije puta znao osnovne informacije o programu, nisam mogao ni zamisliti koliko će ovo iskustvo biti intenzivno, emotivno i značajno.

Tokunoshima nije mjesto koje čovjek samo posjeti i zaboravi. To je otok koji ostavlja trag kroz ljude, priče i osjećaj zajedništva koji smo ondje doživjeli. Kamp je organizirao Research Center for Advanced Science and Technology (RCAST) Sveučilišta u Tokiju, pod vodstvom profesora Akire Nishimure, uz veliku podršku lokalne zajednice grada Isena i Japanske ambasade u Bosni i Hercegovini. Tijekom cijelog programa bilo je jasno koliko su domaćini uložili truda da nas ne doživljavaju kao goste ili turiste, nego kao dio zajednice. Prvi dio programa bio je usmjeren na upoznavanje lokalnog stanovništva i života na Tokunoshimi. Posjećivali smo škole, razgovarali s učenicima, uspoređivali naše svakodnevne živote, obrazovne sustave i kulturološke razlike. Posebno mi je ostalo u sjećanju koliko su učenici bili otvoreni, znatiželjni i iskreno zainteresirani za naše priče. Mnogo vremena provodili smo zajedno i izvan formalnih aktivnosti, kroz sport, šetnje, zajedničke obroke i spontane razgovore koji su često bili najvrjedniji dio cijelog iskustva. Vrlo brzo sam shvatio koliko je za stanovnike otoka važan ovakav program. Upravo zato su naši razgovori imali posebnu težinu, ne samo nama kao sudionicima, nego i njima.

Posjećivali smo memorijalna mjesta vezana uz Drugi svjetski rat, lokalitete koji svjedoče o američkoj upravi nad otočjem nakon rata, ali i mjesta koja prikazuju kulturni identitet Tokunoshime danas. Posebno snažan dojam na mene ostavio je Cape Inutabu, mjesto povezano s posljednjom misijom bojnog broda Yamato. Stajati ondje i slušati priče o ljudima koji su izgubili živote tijekom rata bilo je iskustvo koje čovjeka natjera na razmišljanje o tome koliko su ratovi, bez obzira na vrijeme i mjesto, uvijek povezani s ljudskim sudbinama. Posjetili smo i Nakusami-kan, muzej posvećen tradicionalnim borbama bikova, koje su važan dio lokalne kulture, kao i katoličku crkvu u Bomi, koja svjedoči o zanimljivoj vjerskoj i kulturnoj raznolikosti otoka. Kroz sve te lokacije osjećala se snažna povezanost stanovnika s vlastitom poviješću i identitetom. Drugi dio kampa bio je možda i najemotivniji. Sudionici iz Japana, Filipina i Bosne i Hercegovine razgovarali su o životu u poslijeratnim društvima, o kolektivnom sjećanju i o tome kako rat ostavlja posljedice generacijama koje dolaze nakon njega. Kao netko tko dolazi iz Bosne i Hercegovine, bilo mi je posebno zanimljivo čuti kako mladi Japanci i Filipinci danas gledaju na posljedice Drugog svjetskog rata, ali i podijeliti vlastita iskustva odrastanja u društvu koje još uvijek nosi posljedice ratova devedesetih. Unatoč tome što dolazimo iz potpuno različitih dijelova svijeta, često smo pronalazili iste emocije, iste strahove i ista pitanja o identitetu, pripadnosti i budućnosti. Upravo su ti razgovori pokazali koliko međunarodni susreti poput ovoga imaju stvarnu vrijednost.

Osim rada s lokalnom zajednicom, imali smo priliku upoznati i složenu povijest otoka. Tijekom cijelog tjedna upoznawali smo japansku kulturu kroz hranu, glazbu i tradiciju. Posebno bih izdvojio završni događaj na kojem su sudjelovali lokalni stanovnici, učenici i svi sudionici kampa. Gledali smo tradicionalnu wadaiko izvedbu japanskih bubnjeva, slušali glazbu otočja Amami, a i mi smo imali priliku predstaviti dio vlastite kulture. Delegacija Bosne i Hercegovine izvela je tradicionalno kolo, što je izazvalo veliko zanimanje i oduševljenje publike. Jedna od najvrjednijih stvari koje nosim s Tokunoshime nisu samo nova znanja nego ljudi koje sam upoznao. Tijekom samo nekoliko dana stvorila su se prijateljstva koja su djelovala mnogo dublje i duže od vremena koje smo zapravo proveli zajedno. Upravo je to možda i najveća vrijednost ovakvih programa – shvatiš koliko ljudi, bez obzira na jezik, kulturu ili državu iz koje dolaze, zapravo mogu pronaći zajednički jezik kada postoji iskrena želja za razumijevanjem. Sudjelovanje na Tokunoshima International Youth Campu za mene je bilo mnogo više od putovanja ili studentskog programa. Bilo je to iskustvo koje me podsjetilo koliko su dijalog, kultura i međusobno razumijevanje važni u svijetu koji je često podijeljen. Zahvalan sam Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru i Sveučilištu u Mostaru na ukazanom povjerenju i prilici da predstavljam svoju instituciju u ovakvom međunarodnom okruženju. Siguran sam da ću uspomene, prijateljstva i lekcije s Tokunoshime nositi sa sobom još jako dugo. Tokunoshima je relativno izoliran otok i mnogi mladi ondje nemaju priliku često susretati ljude iz drugih država.

Taekwondo: moja životna škola

Marija Kapulica

Taekwondo je drevna korejska borilačka vještina koja danas spaja sport, disciplinu i filozofiju života. Njegovo ime znači “put noge i ruke”, što predstavlja tehniku punu brzih i snažnih udaraca. Osim što je olimpijski sport, taekwondo uči poštovanju, kontroli i izdržljivosti kako fizičkoj, tako i mentalnoj. Upravo ta načela bila su ključna u mom taekwondo putovanju, koje je započelo još u tinejdžerskim godinama i oblikovalo me kao osobu. Zovem se Marija Kapulica, studentica sam Informacijskih znanosti na Filozofskom fakultetu, a taekwondo je moje putovanje kroz disciplinu, ustrajnost i suočavanje s izazovima. Od prvih znatijelnih koraka u TKD Buškom Blatu, pa sve do trenutka kada sam ponosno zavezala crni pojas u klubu TKD Studenti, taekwondo je bio moja životna škola. Sve je počelo s nagovorom sestre. Iako su mi borilački sportovi oduvijek bili zanimljivi nisam ni slutila da će me taekwondo toliko promijeniti. Već na prvim treninzima u TKD klubu Buško Blato pronašla sam izazove, adrenalin i motivaciju koji su me odmah privukli. Kroz sport sam imala priliku puno putovati, upoznati vrhunske sportaše i iskusiti uzbuđenje natjecanja. Svako natjecanje bilo je nova lekcija, novi izazov i prilika za rast. Posebno mi je drago što sam taekwondo trenirala zajedno sa svojim sestrama i bratom. Nas sedmero djece, i svi u taekwondou. To je stvorilo posebnu vezu među nama, učinilo nas pravom sportskom obitelji.

Kroz godine treniranja naučila sam koliko je sport važan ne samo za fizičko zdravlje, već i za izgradnju karaktera, prijateljstva i osjećaj zajedništva. Osim obiteljske podrške, ne smijem zaboraviti ni trenere, njihovo znanje, strpljenje i predanost su bili ključni za moj napredak i razvoj. Oni su me naučili ne samo tehnikama taekwondoa, već i važnim životnim lekcijama o disciplini, upornosti i poštovanju. Taekwondo me naučio da pobjede nisu jedini uspjeh, dostojanstveno prihvatiti poraz jednako je važno, jer su upravo padovi ti koji nas uče kako se dići još jači. Crni pojas za mene nije samo simbol boričake vještine, već priznanje za godine predanog rada, ustrajnosti i unutarnje borbe. On simbolizira disciplinu, fokus i sva odricanja koja su me oblikovala kao osobu. Na tom putu najveća podrška mi je bio moj otac. Pratio me na svakom natjecanju, bodrio u trenucima sumnje i davao mi snagu da nastavim kada je bilo najteže.

**WORLD
TAEKWONDO**

Njegova vjera u mene bila je neprocjenjiva. Sve što sam postigla u taekwondou, velikim dijelom dugujem njemu. Iako se više ne bavim aktivno taekwandom, sve što sam naučila ostalo je dio mene. Disciplina, upornost, sposobnost prihvaćanja poraza i važnost obitelji – to su vrijednosti koje će me pratiti kroz cijeli život. Taekwondo nije samo sport, to je životna škola koja me je oblikovala i učinila osobom kakva sam danas. Taekwondo je bio moj put i moja strast. Nadam se da će svatko od vas pronaći svoju strast, nešto što ga ispunjava i oblikuje kao osobu. Ne bojte se izazova, trud uvijek donosi rezultate, porazi nisu kraj već prilika za rast, i da su pravi uspjesi oni koje dijelimo s drugima.

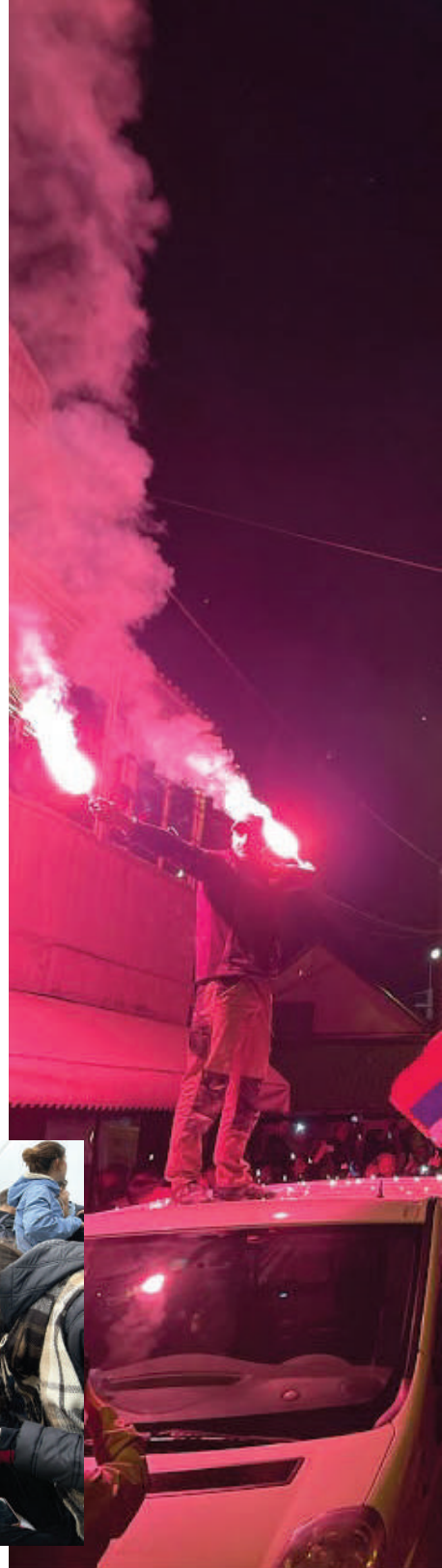
BLOKADA

Teodora Radaković

Studentica
politologije na
Fakultetu političkih
nauka Univerziteta
u Beogradu u
dogovoru s članom
uredništva, Miranom
Zovkom

Treći decembar. Ovaj put atmosfera na našem fakultetu nije ista. Umesto tišine tokom predavanja, bili smo u tišini ispred fakulteta. Umesto predavanja, u amfiteatru su se čule pištaljke i reči sa megafona. „Kolege, počinje plenum“, dok nekoliko njih na ivicu katedre postavlja platno na kojem je crnim sprejem ispisano „blokada“. Reč koja će pratiti srpske studente kroz naredne mesece.

Trideseti januar. Naši zahtevi su i dalje neispunjeni. I dalje se naše pištaljke čuju kroz hodnike i ulice. I dalje se borimo za pravdu. I baš ovog dana, borbu nastavljamo koračanjem. Nesvesni koliko bolova, hladnoće, žuljeva i vetra nas čeka, kreće studentski marš ka Novom Sadu. Dvadeset i osmi februar. U Nišu sam i čitam reči zbog kojih mi staje knedla u grlu. „Stojite ovde kao simbol hrabrosti, odanosti u plemenitosti. Oličenje ste boraca za pravедnu zemlju. Sloboda je u pravdi. Ovde ste slobodni.“

Dvanaesti mart. Iz svog rodnog grada krećem sa pet stotina njih koji dele isti osećaj za pravdu i za žrtvu u marš ka Beogradu, ili kako smo ga mi nazvali, „Savski marš“. Osmi maj. Pet stotina nas sada stiže u Loznicu. Odlučila sam da za ovakav tekst moram da izdvojim momente koji su u meni još jače rasplamsali bunt. Koji su davali nadu i dokazivali mi da radimo pravu stvar, i da je cela Srbija toga svesna.

Svako od nas se rodi sa osećajem za pravdu. To je osećaj bola i griže savesti kada sa pet godina vidite da se nešto loše desilo nedužnom psu na ulici. Propadanje stomaka i crnilo pred očima. Srbija je to osetila 1. novembra 2024. godine.

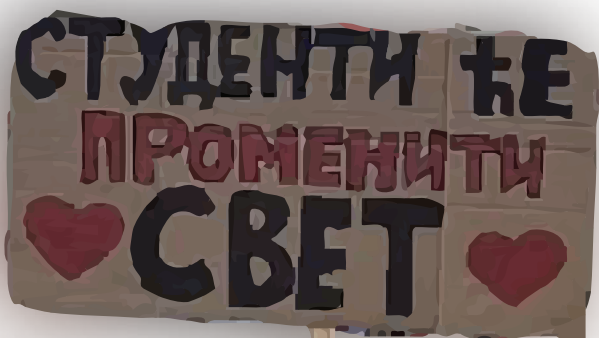
Sećam se kako stojim na novoj autobuskoj stanici u Beogradu, i čekam autobus za Šabac. Čitam vest o padu nadstrešnice na železničkoj stanici u Novom Sadu. Sećam se kako mi odjednom misli staju, i deluje mi da svi ljudi oko mene više ne pričaju i da se sve pauziralo, kao kada vam je neka scena u filmu previše teška, pa vam treba da se saberate.

Bezuslovno pravo na bezbednost i poverenje u vlast su osnova sigurnog i funkcionalnog društva. Građani koji se ne osećaju sigurno na ulici, u školi ili na novo rekonstruisanim železničkim stanicama, ne mogu činiti funkcionalno društvo. Vlast koja manipuliše informacijama i ne preuzima odgovornost za oduzimanje života šesnaestoro ljudi ne može činiti sigurno društvo.

Sloj društva koju se uvek prvi bunio protiv nepravde, morao je i sada. Nije nam puno trebalo da se dobro organizujemo i raspodelimo uloge i dužnosti. Smatram da je to jer je u svima nama gorela želja za promenom. Bili smo u centru pažnje zbog ove radikalne odluke. Bili smo trn u oku vlasti, zbog žrtvovanja sopstvenog školovanja zarad postizanja promene u državi.

Ni u jednom momentu tokom blokade, pomaganja građanima u njihovoj pobuni i marširanja po Srbiji, mi nije palo na pamet da ovo radim uzalud. Nisam se pokajala ni zbog jedne neprospavane noći, ili spavanja na stiroporu u nekom nepoznatom kraju Srbije. Nisam se pokajala zbog tri dana pešačenja i prevelike lavine emocija 14. marta pri ulasku u Beograd, kada sam čula tatin glas iza mene i osetila njegov zagrljaj. Nisam se pokajala zbog odlaska kod doktora nakon 15. marta i glavobolje i bola u ušima posle zvučnog topa koji nije bio tamo i nije iskorišćen na građanima.

I nakon šest meseci neprestanog svakodnevnog boravka na fakultetu, i odlaska u brojne gradove, upoznavanja bezbroj ljudi koji su nastavljali da mi vraćaju veru u ljude, nadležne institucije nisu preuzele nikakvu odgovornost i započele bilo kakav proces ispunjavanja studentskih zahteva. Ipak, studentski bunt se nije stišao zbog toga. Nastavljam da se budim svakog jutra spremna na sve što mi stane na put do postizanja društva kakvog zaslužujemo.

STUDENTSKA PERSPEKTIVA

Pinjuh, Dora
Zovko, Miran
Čuljak, Ante
Vesely, Lucijan

Četvrta sila ili prvi manipulator?

Pinjuh, Dora

Da su mediji više od pukih prenositelja vijesti, znali su i najveći lideri, svjesni da pero često može biti opasnije od mača. Otuda i status četvrtog stupa vlasti; titula koja nosi i moć i odgovornost. „Mediji kontroliraju umove masa“, upozorio je Malcom X još prije pola stoljeća, no 2026. ta rečenica manje zvuči kao upozorenje, a više kao opis naše svakodnevice. Moć više ne stanuje u zabranama, već u selekciji. Danas ti nitko ne brani da misliš – samo ti se pažljivo sužava prostor o čemu ćeš uopće imati mišljenje. Otvori bilo koju platformu i dočekat će te privid kaosa: žustre rasprave, tisuće reklama, političke poruke i beskonačni sadržaji koje konzumiramo gotovo automatski. Iluzija slobode je savršena. Prava manipulacija događa se korak prije : u odluci koja će tema isplivati na ekran, kojim redoslijedom i u kakvom emocionalnom paketu.

Živimo u vremenu u kojem informacije nikada nisu bile dostupnije, ali istovremeno nikada nije bilo teže razlikovati činjenice od interpretacija, poluistina ili potpuno lažnih vijesti. Upravo u tome leži paradoks našeg vremena : količina sadržaja raste, dok povjerenje u njega znatno pada. Listaš sat vremena i upiješ rat, recept, teoriju zavjere i oglas za tenisice. Na kraju nisi informiran – iscrpljen si. I to je najopasniji ishod koji dovodi do apatije, kao krajnje pobjede manipulacije. Posebno zanimljivo pitanje jest zašto manipulacija danas djeluje učinkovitije nego ikada prije. Razlog možda nije samo u medijima, nego i u nama kao publici. Navikli smo na brzinu, kratke forme i sadržaj koji izaziva emociju već u prvih nekoliko sekundi. U takvom prostoru tron pripada viralnosti, a kritičkom prosuđivanju ostaju tek mrvice pažnje. Možda najveći problem nije to što manipulacija postoji — ona je oduvijek bila dio politike, oglašavanja i medija. Problem nastaje kada publika prestane propitivati ono što konzumira. Kada naslov postane dovoljan dokaz. Kada viralnost postane važnija od vjerodostojnosti. U svijetu u kojem svi imaju pristup informacijama, prava moć možda više nije u tome tko govori, nego tko uspijeva zadržati sposobnost kritičkog razmišljanja. Četvrti stup vlasti nekada su činili novinari. Danas taj stup držimo svi mi, svaki put kada objavimo, komentiramo ili samo šutke konzumiramo. Moć je i dalje tu, ali ovaj put odgovornost je kolektivna. Pero je i dalje opasnije od mača. Razlika je u tome što ga sad svi držimo u ruci, a rijetki znaju pisati.

Percipiranje informacija

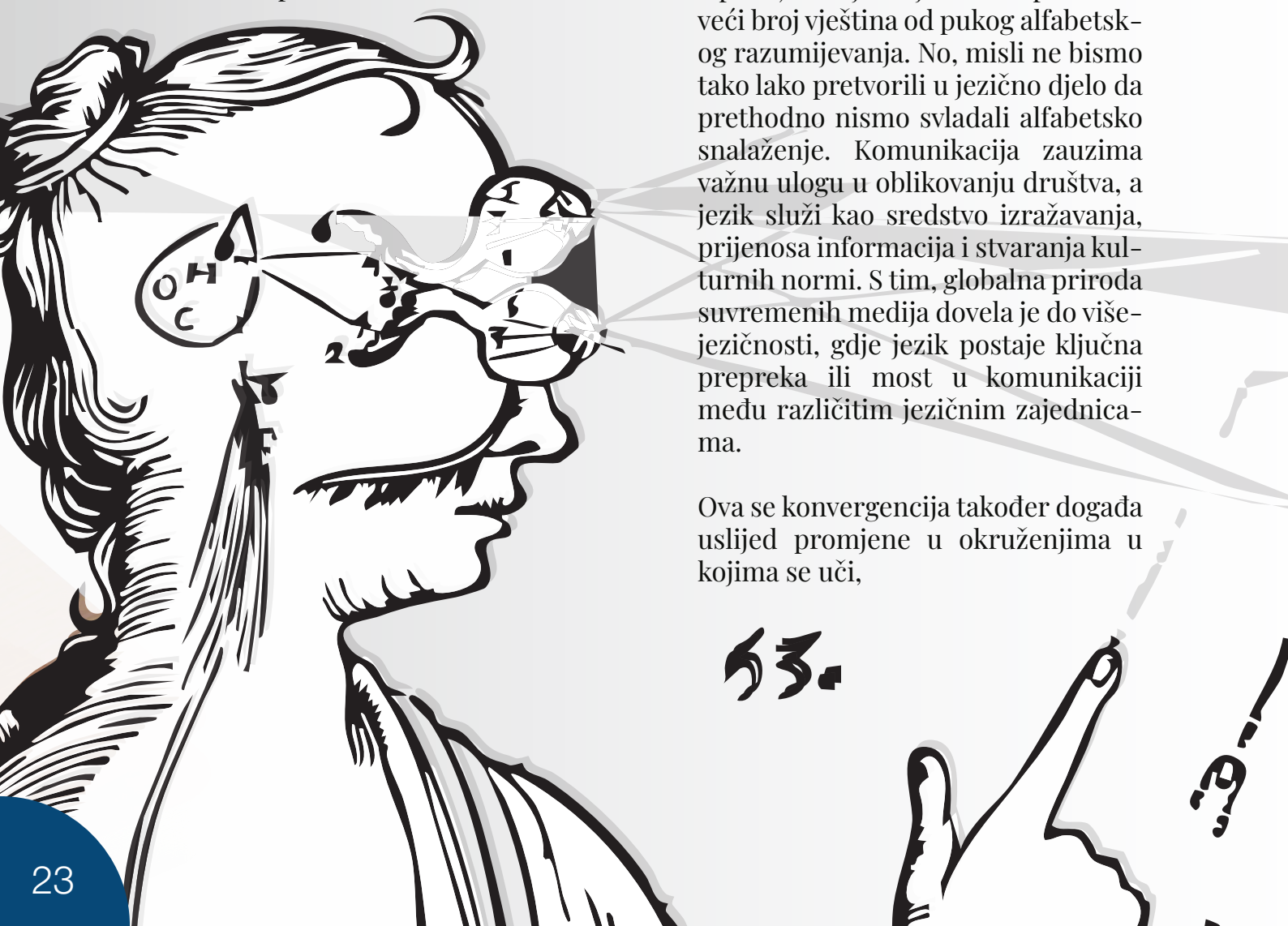
od abecede do estetike

Miran Zovko

U kakvoj su točno korelaciji pismenost, kao osnovni gradivni koncept razumijevanja, i čovjekovo snalaženje u obilju informacija u infosferi? Upravo u začecima pismenosti, koju ćemo uzeti kao osnovnu funkcionalnu vještinu čovjekova snalaženja u dimenzijama vremena i prostora. U suvremenom dobu nailazimo na neke nove oblike pismenosti, a upravo je jedan od osnovnih profila pismenosti, alfabetska pismenost.

Novi oblici pismenosti sežu daleko dalje od same alfabetske pismenosti, numeričkog razumijevanja i prostorne orijentacije. Budući da se opus informacijskih znanosti prihvaća kao interdisciplinarni, vučemo neke lingvističke teorije te shvaćamo da se teorije unutar lingvistike prvenstveno bave pitanjima kako jezik funkcionira, a manje pitanjima etike upotrebe jezika i/ili njegovih informacija (izuzev pragmatiku i njoj slične discipline). Čovjeku je danas potreban veći broj vještina od pukog alfabetskog razumijevanja. No, misli ne bismo tako lako pretvorili u jezično djelo da prethodno nismo svladali alfabetsko snalaženje. Komunikacija zauzima važnu ulogu u oblikovanju društva, a jezik služi kao sredstvo izražavanja, prijenosa informacija i stvaranja kulturnih normi. S tim, globalna priroda suvremenih medija dovela je do višejezičnosti, gdje jezik postaje ključna prepreka ili most u komunikaciji među različitim jezičnim zajednicama.

Ova se konvergencija također događa uslijed promjene u okruženjima u kojima se uči,

Medijska se pismenost odnosi upravo na ono što joj naziv implicira: na razumijevanje medija i njihovih poruka te obuhvaća specifičan skup vještina za razumijevanje određenoga štiva. Informacijska pismenost, naprotiv, ide korak dalje jer je njezina primarna linija razumijevanja usredotočena na to kako i zašto čovjek istražuje te što očekuje od tih novo dobivenih informacija. Postoji jasna konekcija između psihološke koncepcije informacijske znanosti (informacija i percepcija), koja je pomogla zasnivanju i utemeljenju njezine paradigme, i paralele s tehničkim mogućnostima prikaza informacija na webu. Zaključimo kako dizajn nije samo alat, već neki kognitivni sustav. Informacija, naravno, mora biti istinita i funkcionalna, dok estetika olakšava interakciju i povećava angažman korisnika (s informacijama). Dizajn je svugdje oko nas i samim principom vizualne komunikacije, na direktan ili indirektan način, prikazuje informaciju/e. Mozak obrađuje informacije paralelno kroz vizualni i verbalni kanal. Istovremeni prikaz oba takva koda (npr. dijagram s tekstom) smanjuje opterećenje i stvara jače memorijske tragove. Danas percipiramo estetski ugodne dizajne kao funkcionalno superiornije, čak i ako to možda objektivno nisu. Dizajn može maskirati manje funkcionalne nedostatke i povećati percipiranu vrijednost informacije. Svi znamo da se prvi dojam o web stranici ili nekoj mrežnoj objavi formira u roku od 3 milisekunde, što znači da je inicijalna reakcija isključivo estetske prirode.

Dizajn zato nije samo sustav vizualne prezentacije, već semantički proces u kojem grafički elementi preuzimaju ulogu lingvističkih signala, vodeći korisnika kroz informacijsku entropiju i gradeći kredibilnost kroz vizualni red (neka je prema ovome minimalizam rješenje za entropiju). U vizualnoj komunikaciji ove dvije razine često koegzistiraju, pri čemu slike mogu maskirati konotaciju kao denotaciju kako bi se određene kulturne poruke prikazale kao prirodne. Denotativna slika je doslovni prikaz (npr. jabuka kao jabuka), dok konotativna slika uključuje sekundarne asocijacije i kulturna značenja (npr. ako uz jabuku dodamo zmiju odmah nas vodi na druge asocijacije). Drugim riječima, način na koji je informacija prikazana izravno utječe na način na koji je razumijemo. Dizajn stoga nije samo estetsko pitanje, nego pitanje strukture znanja jer pri dizajniranju kompleksnijih sustava ili pak sučelja potrebno je prethodno dobiveni korpus kategorizirati prema temelju taksonomije ili folksonomije. Ovaj prijelaz iz "teksta u sliku" ili "od abecede do estetike" odražava promjene u načinu na koji društvo i pojedinci apsorbiraju, obrađuju i koriste informacije, stvarajući dinamiku u donošenju odluka i komunikaciji. Prema takvim koncepcijama, od apstraktnih pojmova poput pismenosti do filozofskih i estetskih pitanja vizualne komunikacije, kroz apstrakciju i sintezu dosegli smo područje misli u kojem je jasno vidljiva interdisciplinarnost informacijskih znanosti unutar društvene sfere.

Umjetnost truda

Ante Čuljak

„Nekada su ljudi predali svoje razmišljanje strojevima u nadi da će ih to osloboditi. Ali to je samo omogućilo drugim ljudima sa strojevima da ih porobe.“

Vrijedi li se boriti za stvaranje? Ili bismo trebali automatizirati sve i pustiti umjetnu inteligenciju da radi svoje dok mi radimo što god nam se prohtije? Pa, što se dogodi kada automatiziramo svoju kreativnost i pustimo umjetnu inteligenciju da se nosi sa svim teškim stvarima prilikom stvaranja? Rezultat je papirnati mache umjetnosti - lijep, ali u konačnici prazan. Uzmimo za primjer ambicioznog pisca kojem nedostaje disciplina potrebna za ozbiljno pisanje. Kada se ne možete sjetiti riječi ili ne znate kako prilagoditi strukturu svog rada, umjetna inteligencija može spasiti život. Zalijepite svoje smjernice i pustite umjetnu inteligenciju da obavi posao za vas. Možete li tada reći da ste se za nešto trudili? Možete li reći da ste nešto stvorili? Postoji određena vrsta magije kada pišete. Planiranje, šaranje, brainstorming scene likova i radnje, vaš um se okreće poput motora i to mu se sviđa. Ta magija neće biti tu ako se netko odluči koristiti umjetnu inteligenciju za svoj posao. Uzmimo za primjer mladog, strastvenog glazbenika koji pokušava napisati pjesmu. Prvo bi je morao napisati, shvatiti sve zamršenosti stvaranja glazbe, a zatim bi morao oživjeti glazbu pomoću instrumenata, zvučnih ploča itd.

Sve to zahtijeva rad, mukotrpan, dugotrajan rad. Umjetna inteligencija može olakšati stvari; netko može otkucati glavne poteze i pustiti umjetnu inteligenciju da obavi zamršen, mukotrpan posao. Ljudi imaju tendenciju izbjegavati nelagodu gdje god i kad god mogu, i to je logično i ide uz naše biološko programiranje, a umjetna inteligencija nam nudi priliku da se opustimo i odmorimo, da ublažimo bol stvaranja. Ne možemo odvojiti rad i magiju stvaranja, oni su nerazdvojni.

Svaki stvaratelj, bilo da je pisac, glazbenik, filmaš, plesač, fotograf, grafički umjetnik, reći će vam da je stvaranje bolno. To je dugotrajan proces koji zahtijeva mentalnu snagu i disciplinu, a krajnja točka je stvaranje nečeg novog i originalnog. Loša kvaliteta rada je očekivana i dobrodošla, budući da se ne mogu

uvijek stvoriti nevjerojatna umjetnička djela, ali kada se stvori nešto lijepo, sjećat će se dana provedenih u mislima, dubokoj kontemplaciji i radu te će se diviti ljudskoj sposobnosti stvaranja. Umjetna inteligencija je brzo rješenje za ovaj problem stvaranja: „Ne brinite više! Sada možete stvarati bez ikakvog napora, bez muke!“ – kaže, šarmirajući vas svojim slatkim obećanjima. Umjetna inteligencija obećava da će vas učiniti stvarateljem, ali bez najvažnijeg sastojka koji je potreban, a to je trud. Naravno, čitanje članka koji je napisala umjetna inteligencija zvuči lijepo, uglačano, uredno i pristojno, ali radije bih pročitao članak, knjigu ili bilo što što je po mogućnosti napisao čovjek, jer ono što razlikuje pisanje umjetne inteligencije od ljudskog pisanja jest taj trud sadržan u čovjekovom pisanju. Trud stvaranja je definirajući znak ljudske domišljatosti koji je odvoja od umjetne inteligencije. Ako se netko odluči odreći truda, njegove mentalne sposobnosti se smanjuju; zapravo, neka istraživanja su pokazala izvanredan pad neuroplastičnosti i moždane aktivnosti u područjima rezerviranim za domišljatost i kreativnost. Je li budućnost stvaranja automatizacija? Hoće li ljudi prestati izmišljati i stvarati nove načine za širenje svojih kreativnih snaga? Što će se dogoditi s onim ljudima koji sve daju umjetnoj inteligenciji? Je li njihova budućnost bezumno postojanje gdje se svo razmišljanje prenosi na strojeve? Ako postoji jedna stvar koju mi, kao ljudska rasa, ne bismo trebali činiti, ne bismo trebali odustati od truda, jer nas to čini ljudima.

Politija

Lucijan Vesely

Vesna Šipuš

*Politija, Okvir za istraživanje pojma
demokracija u političkoj filozofiji
Tome Akvinskoga, Biblioteka Scopus,
Zagreb 2002.*

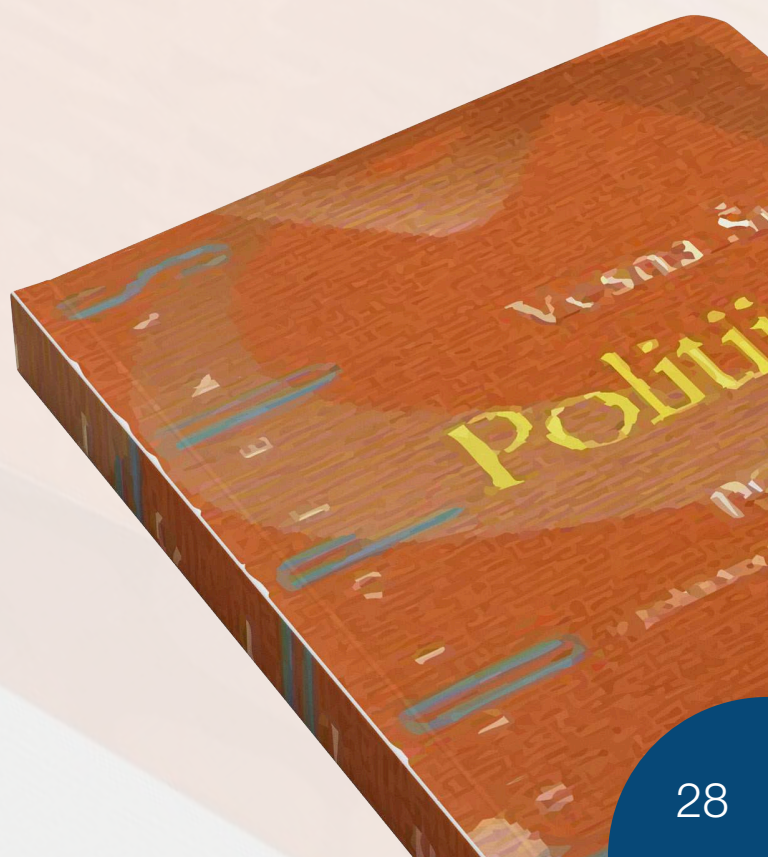

Vesna Šipuš (1953.–2023.), hrvatska filozofkinja rodnom iz Siska, u knjizi *Politija* analizira političku filozofiju Tome Akvinskog, najpoznatijeg srednjovjekovnog mislioca zapadne kršćanske tradicije, s posebnim naglaskom na njegovo shvaćanje političkog poretka i demokracije. Djelo opsega 353 stranice strukturirano je u četiri tematske cjeline. Prvo poglavlje donosi pregled biografskih okolnosti Akvinčevog života, kao i kontekst osnutka Sveučilišta u Napulju, na kojem započinje njegov intelektualni razvoj. Poseban naglasak stavljen je na rane faze njegova filozofskog formiranja, obilježene proučavanjem Aristotelove filozofije i biblijske tradicije, kao i na suradnju s učiteljem Albertom Velikim, uz sustavno pisanje komentara i bilježaka na proučavane tekstove.

Drugo poglavlje donosi pregled političkih i etičkih spisa Tome Akvinskog, uz istodobni kritički osvrt na prijašnja istraživanja te problematike. Vesna Šipuš pritom analitički razmatra Akvinčevu bibliografiju, ističući kako »Toma nigdje sustavno nije izložio svoje političko filozofsko misli, nego ih je razbacao po različitim spisima...«¹ Takva raspršenost i kompleksnost Akvinčeva opusa ukazuje na metodološku zahtjevnost autoričina pristupa. Uz interpretativnu analizu, autorica donosi i pregled relevantne bibliografije, uključujući popis Akvinčevih djela te sekundarnu literaturu koja može poslužiti kao uporište za daljnja istraživanja njegove političke misli. Treće poglavlje ujedno predstavlja i srž knjige jer istražuje pojam demokracije onako kako ga opisuje Toma Akvinski. Rasprave o optimalnom uređenju društva sežu tisućama godina unatrag i traju sve do danas. Toma je jedan od mnogih filozofa koji su se bavili tom temom, čiji korijeni leže u antici, a vrhunac dosežu u renesansi. U svojim razmišljanjima Toma se uvelike oslanjao na Aristotela, čija je djela mogao proučavati zahvaljujući arapskim prijevodima, a koje je onda pokušao spojiti s kršćanskim učenjem. Kao drugi važan utjecaj na njegova politička promišljanja ističe se Augustin. Aristotel, Augustin i Toma zajednički promišljaju pitanje telosa, odnosno svrhe različitih oblika vladavine. Prema tome, postoje ispravne i neispravne (izopačene) vladavine. Svrha vlasti jest osigurati dobar život podanika; stoga dobra vladavina služi zajednici, a ne vlastitim interesima, te mora omogućiti slobodu koja vodi kreposnom životu. Nasuprot tome, nepravdna ili izopačena vladavina usmjerena je na korist pojedinca,

najčešće tiranina. Ipak, Toma smatra da je, ako se mora birati između loše vladavine mnoštva i loše vladavine jednoga, bolje odabrati potonje jer je lakše postići dogovor s jednim nego s mnoštvom. Kao najbolji oblik vlasti ističe mješovitu vladavinu – sustav u kojem vladar upravlja uz pomoć odabranih pojedinaca, a koju Šipuš naziva politija. U suvremenom kontekstu to bi najviše nalikovalo parlamentarnoj ili ustavnoj monarhiji. Kao primjer takvog uređenja Toma navodi Mojsija, kojeg je narod izabrao da ih sam, uz nekolicinu odabranih, vodi u spasenje i novi dom. U takvom poretku vlast mora biti pravedno raspodijeljena između vladara i naroda te utemeljena na kreposti, jer jedino kreposna vlast može zadobiti povjerenje i poslušnost naroda. Krepost se, prema Tomi, stječe odgojem, prvenstveno kršćanskim. Iako bi se Tomu moglo smatrati zagovornikom određenog oblika demokracije, važno je naglasiti da u njegovu poimanju nema mjesta za žene, koje se i dalje smatraju nepodobnima za sudjelovanje u političkom životu. Završno poglavlje donosi sintezu prethodnih analiza te ujedno kontekstualizira Tominu političku misao unutar društveno-političkih sukoba njegova vremena. Na taj se način dodatno rasvjetljuju motivi i problemi koji stoje u pozadini njegovih političko-filozofskih razmatranja. Vesna Šipuš u Akvinčevoj misli prepoznaje spoj kršćanske teologije i aristotelizma, pri čemu se politička zajednica razumije kao poredak utemeljen na dostojanstvu osobe, zajedništvu i moralnom zakonu. U tom okviru demokracija se interpretira kao oblik vladavine koji omogućuje ostvarenje tih načela, osobito kroz naglasak na općem dobru i sudjelovanju zajednice.

Autorica pritom ističe važnost dijaloga i pomirenja suprotstavljenih pozicija kao ključnog elementa političkog života, što povezuje s temeljnim postavkama kršćanske antropologije. Takvo čitanje Akvinčeve političke filozofije otvara mogućnost njezine suvremene recepcije, osobito u kontekstu rasprava o odnosu religije i politike. Zaključno, knjiga se može ocijeniti kao relevantan i metodološki promišljen doprinos istraživanju Akvinčeve političke misli. Sustavnom analizom njegovih djela autorica uspijeva rekonstruirati implicitnu teoriju političkog poretka te ponuditi interpretativni okvir koji može poslužiti kao polazište za daljnja istraživanja srednjovjekovne političke filozofije.

Čuljak, Ante
Marić, Anđela
Pešorda, Andrea
Opančar, Korina

KNJIŽEVNE ANALIZE

The BELL JAR

Stakleno zvono
Ante Čuljak

S *Stakleno zvono* roman je **Sylvije Plath** objavljen 1963. godine i ujedno je jedini roman koji je napisala. Roman prati život Esther Greenwood u New Yorku gdje studira. Roman je autobiografski, i jedina stvar koja je drugačija između Esther i Sylvije su njihovi završeci. Život koji Esther vodi u New Yorku posve je drukčiji od onog na koji se navikla kod kuće; pijenje, pušenje, neprestano zabavljanje, kao i pozornost muškaraca dovode Esther do točke sloma. Ona se počinje kolebati. Prvi dio knjige je posvećen njezinom iskustvu u društvu mladih muškaraca i žena, i opisi pića, jela i ljudi dočaravaju čitateljima sliku gdje samo ljepota važi, a unutarne stanje se zanemaruje. Nakon pokušaja silovanja jedne noći, Esther se vrati kući, gdje njezino duševno stanje počinje propadati. Esther na početku knjige ne razmišlja previše o stvarima, ali počne, polagano, baš onoliko da se u njoj stvori nesigurnost; o braku, mužu, kako ne bi htjela imati djecu.

U 50-ima u Americi žene su bile samo to – majke. Estherine želje nisu se poklapale sa željama društva te se ona počela otimati kontroli tog društva. Majka nagovori Esther da otiđu liječniku, koji preporuči elektrošok terapiju za izlječenje depresije. Esther prihvati, ali terapija ne djeluje. Estherina je želja napisati knjigu čim dođe kući, ali brzo odustaje zbog pritiska. Jednog dana, dok joj je majka radila, Esther je uzela šaku punu tableta, zavukla se u tamni dio podruma, i pokušala se ubiti.

The thought that I might kill myself formed in my mind coolly as a tree or a flower.

Nakon propalog pokušaja samoubojstva, Esther je dovezena u umobolnicu gdje se njezino stanje polagano počinje poboljšavati. Njezini prijatelji su žene koje pate od raznih mentalnih bolesti, kao Joan, koja je poput Esther. Joan je Estherina prijateljica u umobolnici, i dijelila je isti fakultet s Esther, kao i dečka, Buddya Willarda. Esther misli da je Joan kao ona, malo starija, ali s istim iskustvima, istim životom. Esther vidi Joan kao prozor u svoju budućnost, misli da će se, s dosta strpljenja, moći pridružiti običnim ljudima u stvarnom svijetu, izvan umobolnice. Na kraju priče Joan počinu samoubojstvo, i Esther nije sigurna u svoju budućnost, ni život. Misli Sylvije Plath su napisane oštrinom neviđenom u drugim romanima, njezini katkad humoristični opisi ljudi, pića i mjesta oslikavaju tamnu sliku tadašnjeg života, gdje su ljudi zatvorenici svojih kaveza. Esther nije obična osoba; njezina priča je, u biti, priča o nekonvencionalnoj ženi koju društvo želi prisiliti na njihove zahtjeve.

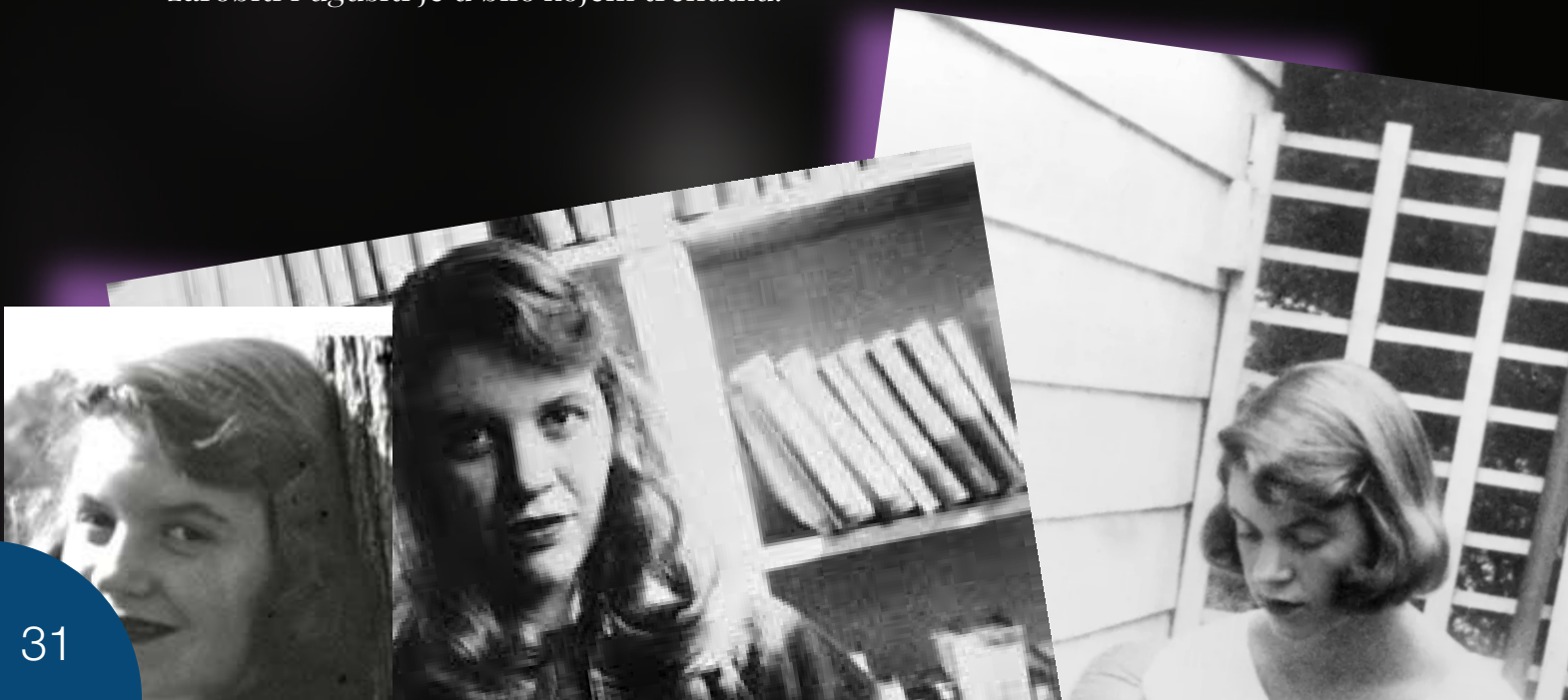
Njezin dečko, Buddy Willard, je jedan od takvih muškaraca. On želi da Esther bude njegova žena, s djecom i tradicionalnom obitelji. On je, u biti, sve ono čemu se Esther protivi. Život pod takvim uvjetima, izravnim ili neizravnim napadajima, stvara trajne posljedice. Estherina patnja je prouzročena tim napadajima, i njezin svijet se sveo na preispitivanje vlastitog života.

When they asked me what I wanted to be I said I didn't know.

Depresija nije stanje tuge, nego stanje u kojem se osoba osjeća prazno. Osoba postane ljuštura same sebe, bez motiva. Glazba i boja svijeta prestanu postojati i sve utihne. Esther analizira svoj život, i shvati da nema smisla. Preataliziranje prošlih događaja je Estherina loša navika, i jedan je od simptoma depresije, gdje se osoba ne može maknuti s događaja za koja ona misli da su važni, ili označavaju neku prekidnu točku u njezinom životu. Nakon svog tog alkohola, tulumarenja i zabavljanja, i upitnih odluka, Esther vidi život kao jednu veliku prazninu.

I couldn't see the point of getting up. I had nothing to look forward to.

Esther je zaokupljena s brakom, djecom, i očekivanjima koje bi žene trebale ispuniti da budu prihvaćene kao „normalne.“ Sylvia Plath se cijeli svoj život borila sa stereotipima, s tradicionalnim ulogama žena, i nije začuđujuće da je prenijela svoje muke i misli na Esther. Žene su uvijek bile meta, pogotovo ako nisu se htjele udati i radati djecu. Zato Esther dovedu na elektrošok terapije, gdje se ženski mozak može preurediti, i da Esther ispadne „normalna.“ Umobolnica je ujedno mjesto gdje šalju slučajeve kad žene se bune protiv sustava. Ustanova služi kao jedna vrsta logora za preodgoj, gdje na ulazu uđu buntovne žene, a na izlazu su ponovno poslušne žene, spremne da obave svoju dužnost društvu i svojim budućim muževima. Naslov romana se odnosi na stakleno zvono – okrenutu staklenu posudu koja služi kao zaštita predmeta. Zvono je simbol Estherinog duševnog stanja. Kad Estherino duševno stanje počinje propadati, ona se osjeća kao da je u staklenom zvonu, odvojena od ostatka društva, i kad gleda kroz staklo, može samo vidjeti mutne prikaze, sve dok joj ponestaje zraka u zvonu. Na kraju, Esther uđe u prostoriju odbora za pregled, koji će presuditi je li se dovoljno oporavila od pokušaja samoubojstva da napusti umobolnicu. Esther se preporodila, ali je njezina prošlost još prati, jer još uvijek osjeća stakleno zvono iznad glave, koje je spremno zarobiti i ugušiti je u bilo kojem trenutku.

INDIVIDUALIZAM I EMANCIPACIJA ROMANA MALE ŽENE

Andela Marić

Roman *Male žene* američke autorice Louise May Alcott nastao je neposredno nakon Građanskog rata kao odgovor na zahtjev izdavača za pisanjem romana. Izvorno je objavljen u dva dijela: prvi dio izdan je 1868. godine pod naslovom *Male žene*, a nakon što je knjiga postigla izniman uspjeh, drugi dio je izdan 1869. godine pod naslovom *Dobre supruge*. Danas se oba dijela objedinjuju i izdaju pod naslovom *Male žene*. U romanu *Male žene* prepoznaje se jedna od temeljnih funkcija književnog djela – prikaz i odraz ljudskog života. Ljudski život u romanu prikazan je kao proces stalnog rasta i promjena, a dodatno se naglašava i pitanje ravnopravnosti žena, što predstavlja važnu tematsku okosnicu djela.

Doba Louise May Alcott bilo je vrijeme velikih rasprava o ženi i njezinoj ulozi u domu i društvu. Ženski pokret, u kojem je i Louisa sudjelovala, često je bio prikazivan kao napad na sferu doma te čak i na same muškarce. Činilo se da postoje samo dvije opcije između kojih je javnost mogla birati: ili odobravati ideju da žene trebaju ostati u kućanstvu, ili podržavati žene da preuzmu ulogu muškaraca. Alcott se priklanjala reformističkom stajalištu, budući da je i sama odrasla među reformatorima. Autorica je svoje romane za mlade čitatelje koristila za širenje svoje strasti prema ženskom pokretu. Mnogi njezini likovi govore o važnosti žena kako u kućanstvu, tako i izvan njega, uključujući i glavnu junakinju Malih žena, Jo March. Radnja govori o Jo, Meg, Beth i Amy March, četiri sestre koje su živjele s majkom u Massachusettsu. Njihov je otac bio odsutan jer je služio kao kapelan u Građanskom ratu, a sestre su se trudile uzdržavati same sebe i održavati kućanstvo unatoč činjenici da je obitelj nedavno izgubila svoje imanje. Ovi likovi predstavljaju tip žene kakvom Louisa May Alcott nikada nije mogla postati, jer bi to od nje zahtijevalo preveliko žrtvovanje vlastite individualnosti kako bi bila jednako poslušna i ženstvena kao njezine junakinje. Uključivanje ovih dobrih djevojaka može se tumačiti kao odbijanje isključivanja bilo koje djevojke, koliko god tradicionalna bila, iz simboličkog sestrinstva s buntovnicom poput Jo. Ako govorimo o pojedincu, on se može razumjeti tek ako se promatra odvojeno od kolektivne cjeline.

Književnost i mitologija često oživljavaju priče o junacima i junakinjama koji se izdvajaju iz vlastite kulture, bilo lukavim postupcima, domišljatom inteligencijom ili neusporedivom tjelesnom vještinom. Pojam individualizma prilično je neprecizan i obuhvaća niz različitih značenja. Općenito, individualizam se može definirati kao jedinstveni karakter pojedinca, odvojen od zajedničkih običaja i ideologije koje dijeli određena skupina ljudi. Također se može tumačiti i kao društveni pogled koji naglašava neovisnost pojedinca kao osobe. Ova se druga definicija češće opisuje pojmom samostalnosti. Upravo je ovo drugo značenje najraširenije u američkoj kulturi, iako se prvo također smatra iznimno vrijednim. Oba su shvaćanja prisutna u likovima i postupcima junaka u različitim književnim djelima. Osim toga, individualizam je vjerovanje da ono što je istinito za tebe u vlastitom srcu vrijedi za sve ljude i da je to odraz genija. Na temelju ove teorije, opće vrijednosti i karakteristične osobine Jo March usklađene su s konceptom individualizma. Te se karakteristike mogu prepoznati u njezinom stavu i osobnosti. Ona je prikazana kao žena s individualističkim osobinama jer vjeruje u svoju slobodu, teži ostvarenju svojih snova, drži se svojih vrijednosti i strasti te je na kraju odgovorna za odluke koje donosi. Individualizam je usmjeren na način na koji svaka sestra uči nositi se s ograničenjima koja im je društvo nametnulo, osobito onima uvjetovanim njihovim spolom. U konačnici, mnoge teškoće s kojima se protagonisti suočavaju proizlaze iz njihova spola i krutih rodni normi koje su bile snažno ukorijenjene u društvu devetnaestoga stoljeća u kojem se radnja odvija.

Ženski likovi u romanima o odrastanju koji su pokazivali mnogo samostalnosti i individualnosti nailazili su na neodobravanje. Iako su likovima u Alcottinom romanu dopušteni određeni stupnjevi samostalnosti, što ilustrira, primjerice, najstarija sestra Meg koja se svojom voljom odlučuje udati za Johna Brookea, ne stavlja se velik naglasak na samostalnost svih sestara. Majka March izričito potiče svoje kćeri na udaju kada spominje da je biti voljena i izabrana od strane dobrog muškarca najbolja i najslada stvar koja se može dogoditi ženi, kako bi one naposljetku postale dobre supruge, što sugerira i naslov drugog dijela romana. Na taj način, sestrama je dopušteno veće pravo na samoodređenje, budući da ne moraju pristajati uz predložak onoga što bi dobra žena trebala biti. Male žene predstavljaju slojeviti prikaz ljudskog života kao proces stalnog rasta, u kojem se osobne ambicije neprestano isprepliću s društvenim očekivanjima devetnaestog stoljeća. Louisa May Alcott je kroz sudbine sestara March uspjela pomiriti tradicionalne vrijednosti doma s reformističkim idejama o ženskoj emancipaciji, naglašavajući da individualizam ne znači nužno izolaciju, već pravo na vlastiti put i neovisnost u donošenju odluka. Iako su likovi suočeni s krutim rodni normama, autorica im omogućuje određeni stupanj samoodređenja, sugerirajući da se integritet pojedinca može očuvati i unutar tradicionalnih uloga ako su one rezultat vlastite volje. U konačnici, Alcott poručuje da je istinska samostalnost sadržana u snazi pojedinca da ostane vjeran sebi i onome što nosi u srcu, čime ovo djelo ostaje trajno relevantno svjedočanstvo o borbi za pravo na autentičnost.

Autoreferencijalnost u djelu

Lolita

Vladimira Nabokova

Andrea Pešorda

U metodološkoj tipologiji koju predlaže Dubravka Oraić Tolić, kategorijalni autoreferencijalni trokut čine tekst, autotekst i autometatekst. Autoreferencijalnost može se promatrati na četiri osnovna načina: pojedinačno prema svakom elementu trokuta, zatim kroz njihove međusobne odnose unutar samog trokuta, te kroz položaj tog trokuta unutar širega kulturnog sustava. U okviru tzv. poetičke autoreferencijalnosti predmet je teksta imanentni autor i njegova poetika: stil, shvaćanje žanra i funkcije teksta, odnos autora prema čitatelju odnosno čitatelja prema autoru na razini strukture. S obzirom na vrstu autometateksta, tj. svijesti o vlastitom tekstu, autoreferencijalnost može biti “eksplicitna” (autor je svjestan svoga susreta sa samim sobom, te izravno sebe i svoju poetiku tematizira

bilo u samoj strukturi umjetničkoga teksta ili u drugim žanrovskim formama) i “implicitna” (autor nije svjestan ili se pretvara da nije svjestan autoreferencijalnog suodnosa, pa kroz metatekstove o općim književnim temama ili drugim tekstovima šifrirano govori o samomu sebi i vlastitoj poetici). ime Županjac, nazvan tako prema upravitelju župe koji je tu stolovao. Proslavljeni Nabokovljev roman počinje sasvim bezazleno, predgovorom Johna Raya Jr., koji informira čitatelja o podrijetlu onoga što slijedi i pruža neke pojedinosti o njegovu autoru, Humbertu Humbertu. Jedna od prvih stvari koje saznajemo o Nabokovljevom Humbertu je da je on umro u “zakonitom zatočeništvu” nekoliko dana prije zakazanog početka “suđenja”. Zanimljivo, nije nam rečeno za što mu se sudi. Ray nam je kasnije naveo reference na Humbertov zločin koje se mogu potražiti u dnevnim novinama rujan–listopad 1952., ali opet, specifična priroda ovoga zločina nije razotkrivena. Lolita se poigrava

nekim konvencijama detektivske fikcije, ali za razliku od tradicionalne detektivske priče, pitanje s kojim se čitatelj suočava prvi put nije tko je učinio, nego što je učinjeno i kome? Dolores Haze (Lolita) imala je samo 12 godina. Nije znala ništa o ljubavi i jednostavno nije imala druge mogućnosti. Bila je maloljetnica koja je bila prisiljena u situaciju u kojoj nije imala kontrolu. Nakon smrti svoje majke, bila je skrivena od svih i na kraju ju je Humbert držao kao taoca. Da postoji ljubav, Lolita ne bi optužila Humberta da ju je silovao (kao da ima stockholmski sindrom). Ne zaboravimo da je priču ispričao Humbert pa je moguće da su promiskuitet i zavodljivost Lolite izmišljeni. Koji će pedofil, seksualni prijestupnik, svoju ljubavnu priču sa žrtvom ispričati u negativnome svjetlu? Naravno, rekao bi da je ona inicijator. Kao čitatelji, ne možemo vjerovati Humbertu o onome što nam govori o Loliti i njihovoj takozvanoj „vezi“. „Lolita, svjetlo mog života, vatra mojih bedara. Moj grijeh, moja duša.“ Voljela bih da mogu tvrditi da ona ima i najmanju mrvicu ljubavi prema njemu jer je proza na Humbertovu jeziku dirljiva, ali nijedna Lolita ga nikada nije voljela. Bila je jadna djevojka koja je pokušavala izvući najbolje iz situacije bez ikoga kome bi se obratila – a on je bio zaslijepljen vlastitom opsesijom i željom. Roman je intiman portret Humbertova unutarnjeg djelovanja kao seksualnog predatora, a genijalnost priče leži u sukobima koji se javljaju između njegovih želja i njegovog inače normalnoga „ja“. Njegove emocionalne potrebe su apsolutne i izvan kontrole. Humbert je izvrstan primjer tipa antiheroja „vuka u janjećoj koži“. Roman oštro osuđuje pedofiliju i osuđuje nametanje jednog čovjeka drugome ili bilo koju ideologiju koja se nameće

čovječanstvu. Nabokov se bavio međuigrom između priče i ideja, međuigrom između priče i alegorije, između priče i načina na koji razumijemo priču, kako razumijemo umjetnost. Nabokov nije volio alegoriju, pa čak ni udaljene pristupe alegoriji. Ipak, znao je da ljudi moraju tumačiti umjetnost i moraju koristiti svoje unaprijed stvorene ideje kako bi pomogli u tumačenju umjetnosti, čak i kada ih je umjetnost vodila do poznatih stvari i novih ideja. Inzistirao je na prednosti priče nad alegorijom, interpretacijom ili čak nad idejama umjetnosti. „Pročitaj prokletu priču. Slušaj prokletu priču. Uživaj u priči i načinu na koji je ispričana. Nauči uroniti u djelo. Pusti neke dijelove svoga uma neko vrijeme kako bi drugi dijelovi mogli rasti i sve to obogatiti.“ Primijetimo malu kontradikciju. Ideja da priča treba biti na prvom mjestu, a da sve ideologije treba ostaviti na polici, sama je ideologija. Nabokovljevo rješenje bilo je samo prvo se baviti umjetnošću, a usput ismijavati ideologije i kritičare, uključujući ponekad i svoju vlastitu ideologiju priče. Nadalje, višeslojnost Lolitine parodije i autorefleksivnost teksta nagovještavaju izvana, autorska sila koja je „konstruirala“ zaokruženo djelo i Nabokov pronalazi različite načine da se prikriveno unese u tekst.

Lolita je namještena poput višeslojnog labirinta u koji se čitatelj zapetlja, a upravo to predstavlja Nabokovljevu pažljivo osmišljenu igru, osmišljenu da izazove čitateljevu želju pronaći "istinu" i u konačnici pokazujući da u fikciji ne postoji istina. No, zavirimo li u Nabokovljevo djetinjstvo, vidjet ćemo da je Nabokova seksualno zlostavljao njegov ujak Ruka, a iz toga iskustva proizlazi njegov "interes" za pisanje o djeci koja su seksualno zlostavljana od strane osoba koje su dio obitelji. Obitelj Nabokov znala je za kontinuirano zlostavljanje, ali je to radije ignorirala u nadi da će im ujak, koji je bio bogat, ostaviti sve kad umre, kao svojevrsnu naknadu za to što su mu dopustili "igrati se" s Vladimirom. Kada je ujak Ruka umro, ostavio je svoje bogatstvo Nabokovu. Bilo je malo čudno da su tinejdžeru ostali milijuni, ali to se može smatrati nekom vrstom naknade za njegove "seksualne usluge". Puno je referenci između ujaka Ruke i Nabokova, te Humberta Humberta i Lolite. Prva i najočitija sličnost je ta da je Nabokov tijekom zlostavljanja imao dvanaest godina, a ujak Ruka trideset sedam. Lolita je bila mlada nimfa od dvanaest godina, a Humbert Humbert imao je trideset sedam. Ali još jedna sličnost bila je u tome što je Nabokov imao čudan odnos s vlastitom majkom, kao i Lolita sa Charlotte.

Sve žene u Loliti umiru. I Humbertu je majka umrla kad je bio vrlo mlad, a onda je njegova njegovateljica odabrala pogrešan put, Charlotte je ubijena, a na kraju je Lolita umrla tijekom poroda (odlazak iz života kada treba postati majka). Također, autor izriče svoju želju iz djetinjstva kroz Charlottinu brigu i borbu za njeno dijete. Dok je Vladimirova majka sve promatrala i nije ništa poduzimala, Charlotte je htjela Humberta prijaviti policiji, no umire tragičnom smrću. Iako je sam Nabokov opovrgavao ideologiju alegorija i ideologije općenito, neosporno je da je njegovo najpoznatije djelo Lolita puno samorefleksivnosti i referenci s njegovim vlastitim životom, odnosno djetinjstvom – najranjivijim dijelom čovjekova života. Roman ostavlja čitatelja u moralnoj i intelektualnoj dilemi, potičući ga na preispitivanje vlastitih interpretacija i granica umjetničke slobode. Na kraju, Lolita nije samo priča o zlostavljanju, već i duboko promišljanje o prirodi same književnosti i njezinoj sposobnosti da oblikuje, zavede i manipulira percepcijom stvarnosti.

Fenomenološko čitanje Baudelaireove pjesme

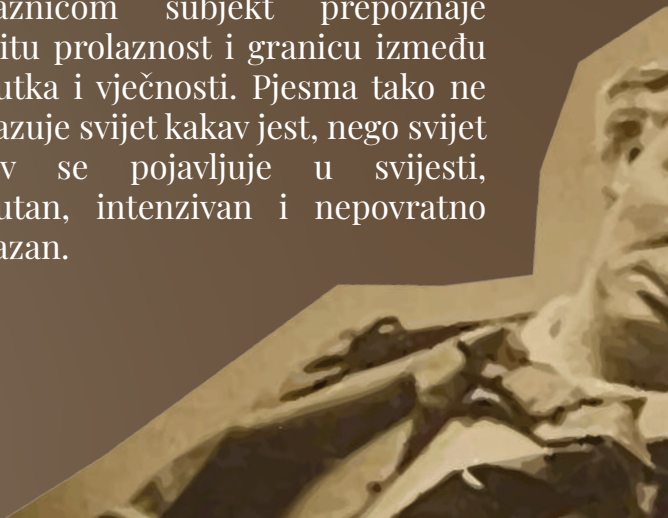
„Jednoj prolaznici”

Korina Opančar

Fenomenološki pristup književnosti, utemeljen na filozofiji Edmunda Husserla, polazi od ideje da se svijet ne spoznaje kao gotova stvarnost, nego kao ono što se pojavljuje u svijesti. Književno djelo stoga nije preslika stvarnosti, već intencionalna tvorevina koja se ostvaruje u samom činu čitanja. U tom kontekstu, Baudelaireova pjesma „Jednoj prolaznici” može se promatrati kao polje epifanije. Kratkotrajan, ali intenzivan trenutak u kojem se svijet otvara svijesti lirskog subjekta. Fenomenološka analiza pjesme može se strukturirati prema Ingardenovoj teoriji četiriju slojeva: zvučnog, značenjskog, predmetnog i sloja shematiziranih aspekata. Iako su teorijski razlučeni, ovi slojevi djeluju istodobno, tvoreći jedinstvenu cjelinu u kojoj se rađa ono što fenomenolozi nazivaju opalizacijom, višeznačnim svjetlucanjem smisla. Na razini zvuka, pjesma uspostavlja napetost između kaotične buke grada i unutarnje sabranosti subjekta. Stih „Ulica je zaglušna vrištala oko mene” prenosi auditivni nemir, dok opis žene („Duga, tanka, u crnini, veličanstvo bola”) donosi ritmičko smirenje.

Zvuk tako postaje nositelj doživljaja: ne samo da prati značenje, nego ga i oblikuje. Nagli prijelaz u stihu „Jedna munja? A zatim noć!” dodatno naglašava fenomen epifanije kao trenutnog pojavljivanja i nestajanja. Značenjski sloj pjesme obilježen je opalizacijom, odnosno stalnim prelamanjem značenja. Izrazi poput „veličanstvo bola” ili „zanosna blagost i smrtonosna slast” povezuju suprotnosti koje se u svijesti subjekta ne isključuju, nego koegzistiraju. Jezik tako prestaje biti deskriptivan i postaje intencionalan: ne opisuje svijet, nego pokazuje način na koji se svijet pojavljuje u svijesti. U predmetnom sloju pjesma ne prikazuje ženu kao konkretnu osobu, nego fenomen njezina pojavljivanja. Pogled prolaznice postaje središnje mjesto susreta dviju svijesti, gdje subjekt istodobno doživljava život i smrt, privlačnost i nestanak. Predmetnost je fragmentarna i sintetizira se tek u čitateljskoj svijesti, čime se potvrđuje Ingardenova teza o „sintetizirajućem objektiviziranju”. Sloj shematiziranih aspekata dodatno naglašava ulogu čitatelja. Budući da pjesnik ne opisuje prolaznicu u potpunosti, čitatelj je pozvan da vlastitim iskustvom dovrši sliku. Wolfgang Iser taj proces naziva konkretizacijom, pri čemu književno djelo postoji između teksta i čitatelja kao virtualna pojava. Fenomenološko čitanje pokazuje da „Jednoj prolaznici” nije tek ljubavna pjesma, nego ontološki događaj. U susretu s prolaznicom subjekt prepoznaje vlastitu prolaznost i granicu između trenutka i vječnosti. Pjesma tako ne prikazuje svijet kakav jest, nego svijet kakav se pojavljuje u svijesti, trenutno, intenzivan i nepovratno prolazan.

KRATKE PRIČE

Lasić, Ivan
Lakić, Draga
Pehar, Ana

Kad mene više ne bude

Ivan Lasić

Često mi pada na um
Michelangelova riječ iz jednog pisma
Vasariju:

“Non nasce in me pensier che non vi
sia dentro scolpita la Morte.” I riječ
onog drugog velikog ludog
starca: “Kad je čovjek jednom naučio
da misli, ma o čemu mislio, on u
stvari uvijek misli na svoju vlastitu
smrt.” (V. Desnica, Proljeća Ivana
Galeba)

Pišući ovo razmišljanje došao sam do spoznaje kako je izuzetno smjelo govoriti o smrti; tom, za razum nepojmljivom, za tijelo nesavladivom, a za duh stravičnom faktu života. Zašto? Ta smrt je tako stvarna, tako logična. Jedno od najstarijih načela ljudskog bivstvovanja. Život – postoji, ergo, postoji i smrt. Čim se začne klica jednog postojanja, klica svijesti, odmah je usporedo s njom začeta i klica smrti. Vrijeme živog kretanja i migoljenja u realnom vremenu, pretpostavlja i vrijeme mirovanja, vrijeme smiraja; stanje potpunog prestanka aktivnosti. Život i smrt; lice i naličje jednog novčića. Ako uistinu jest tako, zašto onda tako rijetko iskače u našim razgovorima, zašto se, gotovo nikad, ne javlja u našim snovima, zašto nam sasvim nedovoljno puta odzvanja o zidove naše svijesti? Čovjeka zapravo plaši ta pomisao; prestanak postojanja nekoga ili nečega što je nastanjeno u njegovoj zbilji, što se kreće njegovom svakodnevicom, i što, na koncu, drži kao svoje. A naročito se taj bunt protiv nepostojanja očituje u danima djetinjstva; ako majka iščezne iz djetetova vidokruga, pa makar i nakratko, ono će neutješno plakati čudeći se kako je nešto tako stvarno i živo, i nadasve njemu blisko, odjednom nestalo, prestalo postojati u shvaćanjima njegova prostora i vremena. Ali kada se majka ponovo pojavi, dijete se svo ozari i zaboravi na prethodnu bol: „Živa je! Ponovno postoji!“ Izgleda da tu djetinju potrebu nosimo sa sobom kroz život poput vlastite sjene i nikada je u potpunosti ne nadrastemo. Nije li se u svačijem srcu barem jedanput javila misao: A kako bi bilo da smrt ne postoji, da kraj nikad ne nastupi? Kako bi bilo vječno ostati na ovom svijetu? I ta se djetinja želja najčešće rađa u danima neizmjerne radosti, u gode i zadovoljstva.

Ali kako vrijeme odmiče, sve ćemo jasnije gledati kroz lupu realnosti, sve dok jasno ne shvatimo: Odsustvo smrti, nepostojanje smrti; tek to bi bila prava smrt za čovjeka! Pa i za čovječanstvo. Jer konstantno odgađanje smrti podrazumijeva i konstantno odgađanje promjene. Naša ograničenost vremenom treba biti pokretačka energija kojom bismo, dok smo na ovom svijetu, činili ono što nas ispunja, ali i ono što će ljude oko nas činiti sretnijima. Na kraju krajeva, zar to i nije svrha ovog života na zemlji; činiti dobro? Čovjeka na samrtnoj postelji do posljednjeg daha izjeda samo jedna misao: Jesam li učinio više dobra ili više zla? I uvijek će iskati za samo još jedan dan u kojem će se više smijati i manje plakati. Uveseljavati druge, ne činiti ih tužnijima. Živjeti za danas, ne za jučer i za sutra. Život je, reći ćemo, veliki pješčani sat, a smrt ono zadnje zrno koje će skliznuti na dno. A nitko od nas ne zna koliko mu je zrnaca ostalo. I u tome je pravi smisao smrti; ne da je se bojimo, ne da strepimo kada će nas zateći, nego da nam bude podsjetnik da vrijeme, dok ga još imamo, iskoristimo na najbolji mogući način. Čovjek bi trebao prestati zamišljati smrt sa crnim mantilom i žetvenom kosom u ruci već radije gledati na nju kao davno izgubljeni dio sebe s kojim će se jednog dana ponovno sresti, ujediniti i, nada sve, moći reći:

Sve sam od života uzeo i sve mu od sebe dao. Pred njegovim se licem nisam pretvarao. Dao sam mu svoje zanose i svoje padove, svoja pregnuća i svoja klonuća, napore napetih žila i snove preznojenih uzglavlja. Sve je bilo moje: i radost i bol, opsjena i razočaranje. Kad odem, otići ću go i praznih ruku, s dubokim umorom u dnu udova i pomiren sa prolaznošću.

Čovjek je čovjeku dar

Draga Lakić

Neću pisati o simpatiji, prvoj ljubavi ili nečemu takvom što bi se „na prvu“ pomislilo čitajući naslov. Pisat ću o tome kako najmanju sitnicu koja nam se dogodi u životu ne trebamo shvaćati olako ili kao slučajnost. Ona je blagoslov, Božji znak, kako bismo shvatili da je dobro i dalje prisutno u ovome svijetu, ali nažalost, najčešće se očituje upravo kroz sitnice koje mi skoro pa i ne primijetimo. Zaboravili smo na dobro. Zaboravili smo kako malo može puno značiti. Započela bih ovu, mogu slobodno reći, priču rečenicom: Upoznaj dobro, zaboravi kišobran. Znam, zastao/ la si i pitaš se, zašto kišobran. Podimo od početka. Od 10. mjeseca prošle godine počela sam studirati hrvatski jezik na Filozofskom fakultetu u Mostaru. Odlučila sam vozariti autobusom. Sada kažem, Bogu hvala da jesam. Kao i u svakom novom razdoblju, tu je neznanje, mali strah, ali i uzbuđenje. Prvi dan faksa, ulaziš u bus, vozač nasmijan, viđaš neke kolege iz srednje škole, pričaš s njima o upisanim studijima i na kraju iziđeš kod Mliječnog na aveniji. Ulaziš u učionicu u kojoj je trebalo biti prvo predavanje i primijetiš, nešto nedostaje. Kišobran. Znaš onu, kako je materi važnije da se vrati kišobran kući nego ti? Šala, jasno, ali ipak odlučim po povratku ući u bus koji me vozio i pogledati hoću li ga naći.

Ne nađem ga, onaj isti vozač kaže kako ga je vjerojatno netko uzeo. Pomislim, kišobran k'o kišobran, bit će ih. Ali, nije bilo baš tako. Dan – dva nakon, na pola puta do Mostara, zove me vozač: Našao sam ti onaj kišobran, gore je gdje bude prtljaga, uzmi kad budeš izlazila. Hvala, hvala, bilo, prošlo. Ali, novi tjedan, novo zaboravljanje. Znam, možda ćeš mi se malo i nasmijati, ali rekla bih kako me je Bog „namjerno“ učinio zaboravnom tih dana. Novo zaboravljanje, ali, stari autobus i vozač. Slučajno? Ovaj put, u pitanju je bio mobitel, pronađen kao i kišobran. Odmah shvatim, mogao je u bilo kojem autobusu ostati, ostao je u istom. Mogao je voziti bilo koji vozač, vozio je isti. Onaj, koji ima osmijeh pri svakom ulasku u autobus, podignutu glavu ponovno s osmijehom uz pozdrav pri svakom izlasku, ne samo meni već svakom od nas 50-ak, mladih i starih u autobusu, uvijek pruženu ruku baki, djedu pri ulazu u autobus, „poklonjenu“ kartu studentu, baki, koji nemaju sitno za platiti, pitanje baki, djedu „Kako je prošla kontrola, nalazi?“, studentu, đaku „Kako škola?“. Ne znam za tebe, ali ja u današnjem svijetu, među nama ljudima, nisam navikla često vidati ovakvo ponašanje koje ništa za uzvrat ne traži. Osjetiš to dobro, tu pozitivu kod čovjeka koja je jako rijetka danas. Saznaš nakon nekog vremena kako se taj čovjek zove Vedo, punim imenom Vedat. Proguglah, prevedeno s turskog, ime znači prijateljstvo, ljubav, pronalazak. Slučajno? Ali, Vedo nije samo „značenje“. On je uistinu ono nabrojano. Vedin bus je onaj uvijek radije birani za odlazak na faks i sjedanje na prvo sjedište, bilo to i 7 sati ujutro, makar se čekalo

i više vremena do predavanja ili ispita. Zašto? Neizostavni osmijeh, šala, savjet, pozitiva, jesu nešto što je nama mladima, studentima, i više nego potrebno. Ali, Vedo nije samo to. Vedo je i ona poruka na Mess-u nakon izlaska iz autobusa, „Javi obvezno kako je prošao ispit“, onaj kolač za položene ispite, ona rečenica „Nikad nisam dijelio ljude po vjeri, boji kože, za mene postoji samo dobar i loš čovjek.“, ono čuvano mjesto, onaj krug do stanice u praznom busu... i još puno toga. Da. Kako i naslov kaže: Čovjek je čovjeku dar. Uistinu, tako je. Nijedan ispit ne bi bio isti, nijedan odlazak u Mostar, bez Vede. Odlazak na ispit, bio položen ili ne, s pozitivom, puno je drugačiji. Nekad si i cijeli dan u Mostaru, dođeš preumoran na stanicu, čekaš bus, i onda ti dođe Vedin tik – tok koji te učini nasmijanim i raspoloženim za još tri predavanja i učenje koje te čeka. Mislim kako je sad jasna ona rečenica s početka: Upoznaj dobro, zaboravi kišobran. Zaboravi i ti svoj „kišobran“ jer, vjeruj, Bog ništa ne čini slučajno.

Tihi svjedok

Ana Pehar

Mjesto radnje? Maleni prozor na rećem katu sive zgrade u središtu grada. Vrijeme radnje? Davno, dok su još uvijek pisma putovala sporije od misli i nosila u sebi sudbonosne riječi. Na tom malom prozoru ukrašenom bijelim zavjesama s crvenim cvjetovima stajala je majka. Zamišljenog pogleda, uprtog u daljinu promatrala je prizore, oku nimalo ugodne. Sivilo. Kaos. Rat. Tužni ljudi još tužnijih sudbina užurbano su koraćali od jednog zaklona do drugog. Vjetar je nosio miris baruta pobuđujući osjećaj tuge i neizvjesnosti. Park ispred zgrade više nije izgledao kao park, pomalo je nalikovao muzeju u kojem je vrijeme stalo. Ali prića se da neće još dugo tako. Mjesto radnje? Isti taj prozor, s istim zavjesama pomalo požutjelim od stajanja. Vrijeme radnje? Godinama nakon, kada su već kućni telefoni zvonili sa starih komoda, a brojevi bližnjih se znali napamet kao pjesma. Naslonjena na prozor stoji kći, igrajući se bezbrižno pramenom svoje kose. U njenom oku ocrta se odraz dragog joj grada. Sunce je sjalo u proljetnom danu ranoga travnja, izmamivši tako van mlade, a i stare koji su se polako šetali utabanim stazama koje su već dobro poznavali. U zraku se osjetio miris cvijeća, miris spokoja i nade. Park je bio okupan zelenilom prolistalog drveća koje je činilo hlad za svoje posjetitelje. U tom hladu zadovoljno su sjedile majke oprezno motreći svoju djecu koja su veselo trćkarala oko fontane u središtu. Tko zna do kad će tako?

Mjesto radnje? Opet isti prozor, iste zavjese u koje je još baka utkala crvene cvjetove dok su je u mladosti ruke služile. Vrijeme radnje? Jućer, a možda i upravo sada. Na staklu prozora vidi se odraz malene unuke, kose poput majćine. Pogled joj je rastrojen, a u ruci „ćitav svijet“. Oni stari telefoni oslobodili su se okova koji su ih vezali za stare komode i dospjeli u svaćije ruke, pa i njene. Plijenili su tako pogled i pažnju, svrćući ih s onog istog grada i istog parka koji nisu ništa manje živopisni nego prije. Ljudi i dalje prolaze, nose sa sobom svoje male svjetove i žive najbolje što znaju. Hlad i dalje pruža ugodu ponekom posjetitelju, a voda i dalje protjeće kroz staru fontanu. Ali ona to ne primjećuje, previše ju zaokuplja šarenilo ekrana, izvor beskonaćne zabave, ubrzanog tempa i bezbroj mogućnosti. Nije još uvijek svjesna da se ono što ponekad ugleda kroz okno prozora zove život. Život koji je neizbježna sudbina svih nas i koji te kad tad pozove da se uhvatiš s njim u košćac. No, nema brige, shvatit će ona to, možda već danas ili sutra. Oslonit će se i ona na taj stari prozor koji je uvijek bio na istom mjestu dok se sve oko njega mijenjalo.

POEZIJA

Odak, Ana
Pešorda, Andrea
Ostojić, Mihaela-Mia
Gilja, Marina

“Pjesnici su čuđenje u svijetu. Oni idu zemljom i njihove oči, velike i nijeme rastu pored stvari, naslonivši uho na ćutanje što ih okružuje i muči – Pjesnici su vječno treptanje u svijetu.”

Antun Branko Šimić

Kavez Zablude

Odak, Ana

Kad smo prespavali sretne dane,
I dopustili da nam život stane
Živeći od danas do sutra,
Čekajući samo ona mračna jutro.

Zašto je na srce tama pala
Kad je u njemu samo ljubav sjala
Koja je bila pokretač života,
A danas kažu, voljeti je sramota.

Gdje su se skrili čast i poštenje,
Kad smo u prijatelja izgubili povjerenje?
Zar je stranac od brata draži,
Zar u gužvi duša smiraj traži?

Na kom jastuku zaspala je nada
Što je pokretala srca mlada,
Koje sad pokreće tek po koja želja i
Iskren šapat lažnog prijatelja.

Zar je i iskrenost postala mana,
A čovjek sretan sa stotinu rana.
Zašto nam ne dolazi u snove
Onaj kog' duša najviše zove?

Otkad je majčin zagrljaj poput leda,
Zašto su laži sočnije od meda
Zbog čega čovjek obitelj gubi,
Zašto su nam pogledi tako grubi?

Možda stari kredenac tajnu krije
Da će sve opet biti kao prije.
Da će čovjek voljeti ženu,
Da obraz i savjest neće imati cijenu.

Kad nas puste iz kaveza zablude
Pa u nama ljubav i vjeru probude,
Nek' nam biće čezne za lancima sreće
Jer te lance pokidati lako neće.

A kada suza u oku zablista,
Od sreće onako iskrena i čista
Znaj, sve je baš kako treba biti
Pusti neka kane, nemoj je kriti!

The Flux of Moon

Stars scattered around us and they glisten,
silver tears on your face ricocheting,
in our hearts stays a vigorous frisson,
flawless tapestry of future shredding.

Swear not by the moon and its pale still light,
do not make the vow, so everlasting.
It may fade into this dark somber night,
the promise I can not bear forsaking.

Without you in it, life used to be faint.
You are the great morsel filling my tale,
the selenian breath I must acquaint
and must be spread through my delicate frame.

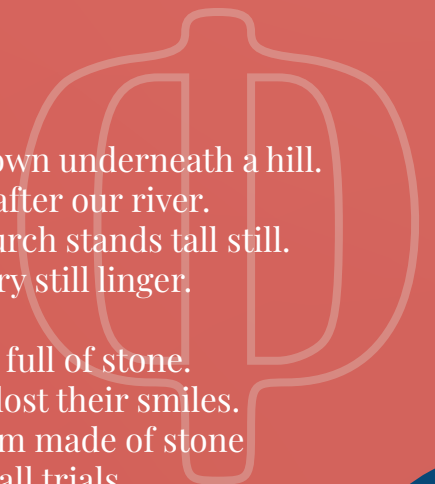
So the sky may burn, yet we shall not die,
the colours of our love will forever dye.

Pešorda,
Andrea

Nebo da dotaknem u ljubav kad se pretvorim

Kad tuga me pritisne,
kad nada splasne i nestane,
kad prijatelji me ostave i zaborave,
oslonac izgubim i strahovi me obuzmu,
želja se jedna u meni probudi –
tebi, planino, da se uputim.
Tebi, planino, pobjeći želim,
u skute tvoje zelene
kao u krilo majke da se sakrijem,
od zlobe ljudske da pobjegnem:
od zlobe i mržnje,
od laži i obmane,
od prevare i podvale,
pohote i pohlepe.
Pa visoko gore,
u hladu stoljetnih bukava,
zelenih jela i omorika,
slušam pjev ptica
i šum vjetrova,
urlik vukova i klicanje sokolova.
S vihorom da se dignem,
pa u haljini od divljih ruža i snježnih pahulja,
s orlovima suncu da poletim,
u nebeske visine da se vinem.
Od mraka ljudskih poroka daleko,
iznad teških grijeha visoko,
u oblacima da nestanem
i nebo da dotaknem – u ljubav kad se pretvorim.

Ostojić, Mihaela-Mia

Gilja, Marina

I am
from

I am from a town underneath a hill.
Once named after our river.
Our stone church stands tall still.
Scars of history still linger.

My country is full of stone.
People never lost their smiles.
Therefore, I am made of stone
To withstand all trials.

LIKOVNI RADovi

Galić, Iva
Pešorda, Andrea
Tuljo, Ivan

“Cilj umjetnosti nije da predstavi vanjsku pojavnost stvari,
nego njihov unutarnji značaj.”

Aristotel

akril na platnu

Iva Galić

ODMOR OD IGRE

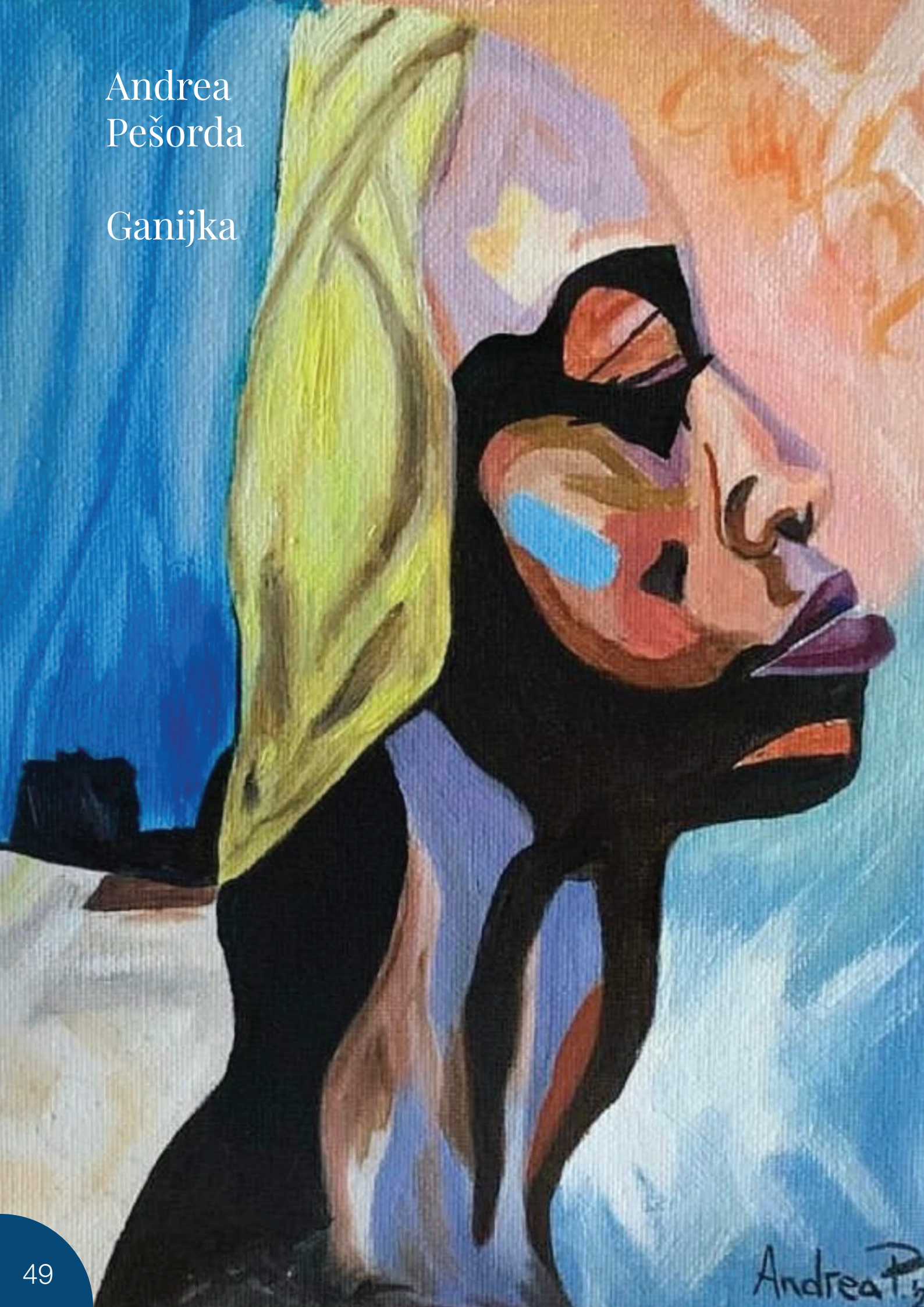
OSTANI TU

STRANA CESTA

Andrea
Pešorda

Ganijka

Andrea Pešorda

THOR

IRON MAN

“Lice u stijeni” 18.04.2021.

Ivan Tulić

“Djevojka u sjeni” 16.05.2021.

“Stranac u noći” 17.09.2021.

što slušaju
studenti FFa?!

skeniraj Spotify kod

ROOP CULTURE

mi smo pitali, a vi ste odgovorili

Tko je bio tvoj najslušaniji
izvodac u prethodnoj godini?

Lady Gaga

Taylor Swift

Zdravko Čolić

Etta James

Aretha Franklin

Cobus

Lana del rey

Zoster

The Red Clay Strays

Kendrick Lamar

Oliver Dragojević

Senidah

Silente

Dalmatino

Bijelo dugme

Ekaterina velika

Koji podcast voliš slušati?

Jay Shetty Podcast
Toni and Ryan

Sam Hyde Show
The Basement Yard

Iva Kraljević Podcast
Pints with Aquinas (Matt Fradd)
Anything Goes with Emma Chamberlain
Dish Podcast

Koji je po tebi najbolji film iz 2025. godine?

Frankenstein
Hamnet
Wicked for Good
Marty Supreme

Bugonia
Nosferatu
The naked gun
The Conjuring 4

Tko je tvoj najdraži glumac ili glumica?

Al Pacino
Hugh Grant
Jennifer Lawrence
Robin Williams

Kurt Russell
Mel Gibson
Zendaya
Saoirse Ronan

Sarah Paulson
Tomokazu Sugita
Winona Ryder
Rami Malek

Koji je tvoj comfort show?

Criminal Minds
Friends
Yugioh
Gilmore Girls
Love is Blind

Gospodin savšeni
Malcolm u sredini
Star Trek
Supernatural
The Chosen

Najdraži citat iz knjige?

“Mislim da sam sanjao, jer sam se probudio sa zvijezdama na licu”

Albert Camus, Stranac

“It is only with the heart that one can see rightly; what is essential is invisible to the eye”

Antoine de Saint-Exupéry, The Little Prince

“Bog sve okreće na dobro onima koji ga ljube, onima koji su odlukom njegovom pozvani”

Rim 8,28

“Najpodliji trik koji je vrag izveo bio je kad je uvjerio svijet da ne postoji”

Charles Baudelaire

Koja je najbolja knjiga koju si pročitao/la u zadnjih godinu dana?

Kafka na žalu, Murakami

The Scarecrow, Michael Connelly

Les Misérables, Victor Hugo

Živjeti slobodu snagom vjere, Jutta Burggraf

San smiješnog čovjeka, Dostojevski

Razum i osjećaju, Jane Austen

Cain, Jose Saramago

Prokleta avlija, Ivo Andrić

ZABAVNI

anagrami

hint: književnost

kutak

LIMAR SLAŽE KROV
IRONIJO, SPASI VIC
LOZINKA: ZAČIN
KIČ KRHOTINA VRANA
KLUB VINA TIBET
PERVANU SAN
JORDAN O MEDU
DUGOTRAJAN I DIVAN TIĆ
KRVAVA NOĆ GONIČA
MAESTRO I CAR

sudoku

	3		4			2	6	
				7	2		1	
		9	6		8			
					6	1		
	9	8	5		7	6	4	
		5	1					
			2		3	7		
	4		7	1				
	7	1			5		9	

odgovore pronadite
na našem Instagram
profilu... skenirajte QR kod
s poleđine

zagonetka

Bogat me dijeli, siromah sanja,
ja sam riznica ljudskog znanja.
Kad me otvoriš, tvoja postajem,
i u tvojoj glavi zauvijek ostajem.
Što sam ja?

A.B.Š osmosmjerka

Čovječe, pazi da ne
ideš malen ispod
zvijezda!

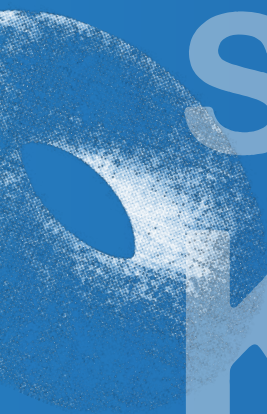
S	T	A	N	I	S	L	A	V	Š	I	M	I	Ć	E	T	X	E	K	J
G	A	Z	I	M	S	K	A	P	J	E	S	M	A	A	X	V	G	U	A
O	N	M	P	G	Ć	A	Q	Š	B	C	N	H	T	O	E	L	R	A	J
Ć	I	C	A	Y	A	Q	G	Š	Ć	O	Š	J	K	K	I	I	A	C	N
Z	V	Đ	Q	Z	D	J	W	F	V	T	A	R	S	R	Š	U	N	I	E
A	O	M	N	Z	I	S	I	Č	W	N	W	P	I	C	B	Ž	E	V	Ž
E	G	I	A	X	V	N	A	T	A	D	R	K	L	I	K	G	M	A	A
Z	E	U	C	Z	L	N	R	M	R	E	A	N	Ž	B	I	S	O	J	R
L	C	B	Đ	V	I	M	A	E	S	M	J	F	C	A	N	G	P	I	B
G	R	O	U	C	O	R	A	I	D	J	S	Q	C	L	V	O	O	V	O
D	E	K	A	Ć	I	N	O	Đ	Ć	O	K	X	F	I	E	B	C	F	E
I	H	Q	W	N	Q	N	I	L	U	Đ	M	N	P	A	Ž	I	Č	I	R
C	X	V	I	V	I	B	G	R	O	Đ	M	I	Q	N	I	N	G	U	P
I	N	Ć	Ž	Z	G	H	Q	M	D	K	Z	E	A	A	J	E	E	Z	L
N	K	Y	A	T	U	B	E	R	K	U	L	O	Z	A	N	Đ	Š	U	D
S	O	M	V	Z	S	Z	D	E	R	S	T	U	R	M	K	A	Ž	Š	S
E	S	L	O	B	O	D	N	I	S	T	I	H	F	C	U	N	I	W	L
J	Š	I	M	I	Ć	E	V	I	S	U	S	R	E	T	I	J	G	W	X
P	Ć	K	Q	P	A	N	T	U	N	B	R	A	N	K	O	D	M	W	Đ
G	L	P	O	V	R	A	T	A	K	Y	C	S	M	Š	U	Č	E	X	Đ

☐ Antun Branko	☐ Lirika	☐ Slobodni stih
☐ Cibaljana	☐ Luč	☐ Smrt i ja
☐ Der Sturm	☐ Modernizam	☐ Stanislav Šimić
☐ Drinovci	☐ Nadeni Bog	☐ Šimićeve susreti
☐ Ekspresionizam	☐ Novčanica	☐ Tatjana Marinić
☐ Hercegovina	☐ Opomena	☐ Tuberkuloza
☐ Juriš	☐ Pjesnici	☐ Vijavica
☐ Književnik	☐ Povratak	☐ Zimska pjesma
☐ Kolorizam	☐ Preobraženja	

uči ili me više
nikad nećeš vidjeti

20

STUDENTSKI
KLUBOVI
STUDENTSKI
KLUBOVI
**STUDENTSKI
KLUBOVI**
STUDENTSKI
KLUBOVI
STUDENTSKI
KLUBOVI

English Club Excalibur

Ajdina Žuškić

For the past two years, I have had the absolute pleasure of attending the annual conference for English Days, held at the Faculty of Philosophy in Mostar. Looking back, it has truly been a wonderful, deeply rewarding, and pleasant experience. When I first applied for the event back in 2025, I remember feeling incredibly nervous. I was plagued by self-doubt, constantly worrying that my chosen theme was too niche or that my specific style of presenting might be difficult for the audience to follow and understand. To my complete surprise, the presentation went incredibly well. The students who organized this lovely event were exceptionally supportive and enthusiastic. Their dedication was evident not just in how smoothly the event flowed, but also in the thoughtful details, like the delightful mini lunch they prepared for everyone afterward. Moved by that initial success, I approached the 2026 conference this year with a completely different mindset and a lot more confidence. It turned out to be equally, if not more, pleasant than my first time. It was wonderful to reconnect with familiar faces I hadn't seen since the previous year and to see and meet new ones. I genuinely looked forward to presenting my new theme, especially since I had poured so much effort and extensive research into perfecting it. Overall, I am incredibly glad that I managed my time effectively and was able to fit this trip to Mostar into my otherwise busy schedule. The conference provided me with invaluable new professional connections and fresh academic knowledge, all delivered in a fun, engaging, and interesting way. Truthfully, it has become a highlight of my academic year, and I already cannot wait to see what next year brings.

Dramsko-filmski klub

intervju s Anitom Bogdan,
u dogovoru s uredništvom

Dora Pinjuh

Kako je nastala ideja za dramsko-filmski klub i koji su te osobni ili umjetnički poticaji vodili u njegovom oblikovanju?

Ideja za pokretanje dramsko-filmskog kluba, proizašla je iz potrebe da se studentima osigura prostor za kreativno izražavanje, koji je, prema mom zapažanju, nedostajao unutar postojećeg sveučilišnog okvira. Oduvijek sam voljela glumu i kreativni rad u pisanju, što me je snažno ispunjavalo. Upravo ta ljubav prema umjetničkom izrazu bila je glavni osobni i umjetnički poticaj za stvaranje kluba, jer sam željela stvoriti prostor u kojem i drugi studenti mogu razvijati svoje ideje i kreativne potencijale.

Koje si probleme ili praznine u postojećem studijskom okviru željela dovesti u diskurs ovim klubom?

Tijekom studija primijetila sam kako ne postoji dovoljno platformi na kojima bi studenti mogli razvijati i istraživati svoje umjetničke interese, osobito u području glume, stvaranja i pisanja. Osobni poticaj povezan je s mojim dugogodišnjim interesom i ljubavi prema glumi, što je oblikovalo mjesto okupljanja studenata koji kroz kreativni proces mogu razvijati vlastite potencijale i međusobno poticati umjetnički razvoj.

Kako si tijekom procesa rada definirala uloge tijela/vijeća kluba?

Prvo smo se malo bolje upoznali da vidimo tko se čime želi baviti. Neki su odmah odlučili da žele biti u BTS-u, a neki su se htjeli posvetiti glumi. Na temelju toga svatko je dobio ulogu koja ga zanima, što mu je omogućilo da se fokusira na ono što voli i u čemu želi razvijati svoje vještine.

Na koji se način klub razvijao s polaznicima i je li se početna ideja mijenjala kroz praksu?

Klub se tijekom procesa definitivno mijenjao. Na početku smo svi bili pomalo sramežljivi, no s vremenom su brainstorming, raznovrsne ideje i različita iskustva sudionika doveli do novih smjerova i prilagodbi. Nije sve išlo točno po početnom planu, ali promjene su obogatile proces. Najvažnije mi je da polaznici ostanu povezani i da zajedno ispričamo priču, što je bio krajnji cilj dramsko-filmskog kluba.

Kako danas gledaš na potencijal ovakvog interdisciplinarnog formata?

Danas vidim da ovakav interdisciplinarni format ima ogroman potencijal. Svaki sudionik unosi svoje različite ideje i teme, koje se ne moraju uvijek slagati, ali kroz klub se pronalazi zajednički jezik i put. Umjetnost je upravo takva, različita, bez točnih ili netočnih odgovora i upravo to čini proces zanimljivim i kreativno bogatim.

Što bi, iz današnje perspektive, istaknula kao najvažnije iskustvo koje je proizašlo iz ovog kluba?

Najvažnije iskustvo je druženje i zajedničko življenje studentskih dana na bogat i smislen način. Klub je omogućio stvaranje prijateljstava, prostor za razgovore o važnim temama o kojima se inače rijetko govori, razvoj povjerenja među sudionicima, zajedničke kave, razmjenu ideja i stvaranje zanimljivih projekata. Sve to čini iskustvo studentskih dana vrijednim i nezaboravnim.

Klub studenata njemačkoga jezika i književnosti „Grimm“

Klub studenata njemačkoga jezika i književnosti „Grimm“ osnovan je 2019. godine s ciljem promicanja njemačkoga jezika, književnosti i kulture. Klub potiče aktivno sudjelovanje studenata u akademskom i društvenom životu te jačanje međusobne suradnje. Među najprepoznatljivijim aktivnostima ističe se Deutschkaffee, mjesečno okupljanje posvećeno jezičnoj praksi. Klub organizira i kvizove znanja o kulturi i povijesti njemačkoga govornog područja te godišnju konferenciju Deutschlehrertagung, namijenjenu studentima i nastavnicima njemačkoga jezika. Ostvaruje suradnju s drugim sveučilištima u regiji te njeguje tradiciju božićnoga darivanja (Wichteln).

E-adresa kluba: grimm@ff.sum.ba
Instagram: [@grimmffmo](https://www.instagram.com/grimmffmo)

Klub studenata hrvatskoga jezika i književnosti „Franjo Milićević“

Klub studenata hrvatskoga jezika i književnosti „Franjo Milićević“ osnovan je u studenome 2015. godine na inicijativu studenata studija hrvatskoga jezika i književnosti. Njegovi su ciljevi povezivanje studenata kroz stručne i kulturne aktivnosti te promicanje i očuvanje hrvatskoga jezika i književne baštine. Klub organizira radionice, književne večeri, kulturne programe i projekte, među kojima se ističu Dani hrvatskoga jezika i književnosti. Ostvaruje stalnu suradnju s portalom i radijem Treći.

E- adresa kluba: klub.studenata.franjomilicevic@ff.sum.ba
Instagram: [@franjomilicevic.klub](https://www.instagram.com/franjomilicevic.klub)

Klub studenata povijesti „Filip Lastrić“ – ISHA Mostar

Klub studenata povijesti „Filip Lastrić“ osnovan je 2015. godine s ciljem okupljanja studenata povijesti i promicanja povijesne znanosti. Klub potiče znanstveno istraživanje, kritičko promišljanje prošlosti i suradnju među studentima. Redovito organizira tribine, predavanja, izlete i obilježavanja važnih obljetnica. Od akademske 2015./2016. godine održavaju se Dani povijesti, a Klub je i organizator međunarodne studentske konferencije Magistra vitae. Također je član Međunarodne organizacije studenata povijesti (ISHA).

E-adresa kluba:
ks.filiplastric@ff.sum.ba
Instagram: [@isha_mostar](https://www.instagram.com/isha_mostar)

Klub studenata psihologije „Mentalist“

Klub studenata psihologije „Mentalist“ osnovan je 2016. godine s ciljem promicanja psihologije i mentalnoga zdravlja. Njegovo djelovanje usmjereno je na destigmatizaciju mentalnih poremećaja i osnaživanje studenata. Organiziraju se radionice, predavanja i javni događaji za studente i širu zajednicu, a najznačajnija je manifestacija Tjedan psihologije. Klub provodi i humanitarne aktivnosti te surađuje s različitim institucijama u zemlji i inozemstvu.

E-adresa kluba:
klubmentalist@ff.sum.ba
Instagram: [@klub.mentalist](https://www.instagram.com/klub.mentalist)

Klub studenata logopedije „SaLPSA“

Klub studenata logopedije „SaLPSA“ osnovan je 2020. godine s ciljem promicanja logopedije i podizanja svijesti o komunikacijskim poteškoćama. Okuplja studente logopedije te potiče njihovu međusobnu suradnju i stručno usavršavanje. Posebno se ističe obilježavanje Tjedna logopedije u povodu Europskoga dana logopedije, kao i organizacija edukativnih i humanitarnih aktivnosti u suradnji s drugim klubovima i institucijama.

E- adresa kluba: salpsa@ff.sum.ba
Instagram: [@klub_salpsa](https://www.instagram.com/klub_salpsa)

Klub studenata informacijskih znanosti – KSIZ

Klub studenata informacijskih znanosti (KSIZ) osnovan je 2016. godine s ciljem promicanja informacijskih i komunikacijskih znanosti. Djeluje kao prostor razmjene znanja, razvoja stručnih vještina i aktivnoga uključivanja studenata u akademsku zajednicu. Klub organizira radionice, tribine, konferencije i stručne skupove, a posebno se ističe međunarodna studentska konferencija InfoDASKA. KSIZ ostvaruje suradnju s institucijama u zemlji i inozemstvu te potiče međunarodnu mobilnost studenata. Bio je domaćin dviju međunarodnih konferencija 2018. i 2023. godine.

E-adresa kluba: ksiz@ff.sum.ba
Instagram: [@ksiz.ff.sum](https://www.instagram.com/ksiz.ff.sum)

Klub studenata Sigurnosnih i međunarodnih studija „iRSA“

Klub studenata sigurnosnih i međunarodnih studija „iRSA“ (International Relations and Security Association), poznat i kao „Diplomatska mreža sigurnosti“, osnovan je krajem 2025. godine s ciljem okupljanja studenata zainteresiranih za područja sigurnosti, međunarodnih odnosa, diplomacije i suvremenih globalnih procesa. Djelovanje Kluba usmjereno je na promicanje akademskoga razvoja, kritičkoga mišljenja, stručnih kompetencija i aktivnoga sudjelovanja studenata u akademskoj i društvenoj zajednici. Kroz organizaciju tribina, radionica, stručnih predavanja, debata, simulacija međunarodnih organizacija i konferencija, Klub studentima pruža mogućnost dodatnoga obrazovanja, praktične primjene znanja te razvoja komunikacijskih, analitičkih i diplomatskih vještina.

E- adresa kluba: irsa@ff.sum.ba

Klub studenata politologije „Hrvatski Studentski Politološki Forum“ (HSPF)

Hrvatski Studentski Politološki Forum (HSPF) osnovan je 2009. godine kao najstariji studentski klub na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Mostaru. Okuplja studente politologije i srodnih studija zainteresirane za društveno-političke procese. Njegovi su ciljevi promicanje politologije, kritičkoga mišljenja i aktivnoga sudjelovanja mladih u javnome prostoru. HSPF organizira tribine, stručne skupove, simulacije parlamenta i studijska putovanja, uključujući posjete političkim institucijama u zemlji i inozemstvu.

E-adresa kluba: hspf@ff.sum.ba
Instagram: @hspf_09

Klub studenata odnosa s javnošću „PRUMO“

Klub studenata odnosa s javnošću „PRUMO“ osnovan je 2015. godine s ciljem afirmacije struke odnosa s javnošću. Potiče profesionalno usavršavanje studenata kroz praktičan rad i suradnju s relevantnim institucijama. Članovi sudjeluju u organizaciji konferencije PR, Media and Sports Days University of Mostar te u radionicama, predavanjima i medijskim projektima. Posebna se pozornost posvećuje praćenju suvremenih komunikacijskih trendova.

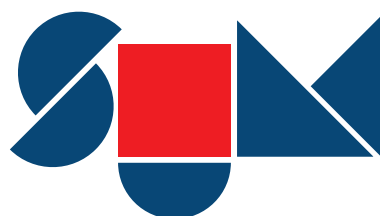
E- adresa kluba:
klubstudenataprumo@ff.sum.ba

Klub studenata socijalnoga rada „Socijaliziraj se“

Klub studenata socijalnoga rada „Socijaliziraj se“ osnovan je 2020. godine s ciljem jačanja društvene osjetljivosti i profesionalnoga identiteta studenata. Njegovo djelovanje usmjereno je na društveno korisne i humanitarne aktivnosti, a osobito rad s ranjivim skupinama i promicanje inkluzije. Studenti sudjeluju u projektima, volontiranju i stručnim skupovima, a Klub je 2024. godine bio domaćin regionalnoga kongresa studenata socijalnoga rada.

E- adresa kluba:
kssr.socijalizirajse@ff.sum.ba
Instagram: @socijaliziraj_se

Filozofski fakultet

